

Pædagogisk læreplan for
Vuggestuen Nordvænget, 2023

Indholdsfortegnelse

Hvem er vi?	3
Evaluering af forrige periodes pædagogiske læreplan	4
Pædagogisk læreplan	6
Fælles pædagogisk grundlag	7
Barnesyn, Dannelse og børneperspektiv, Leg, Læring og Børnefællesskaber	8
Pædagogisk læringsmiljø samt	13
fysisk, psykisk og æstetisk børnemiljø	13
Samarbejde med forældre	17
Børn i udsatte positioner	20
Sammenhænge	22
Inddragelse af lokalsamfundet	25
De seks læreplanstemaer	28
Alsidig personlig udvikling	29
Social udvikling	31
Kommunikation og sprog	33
Krop, sanser og bevægelse	35
Natur, udeliv og science	38
Kultur, æstetik og fællesskab	41
Evalueringskultur	43

Hvem er vi?

Nordvænget er en vuggestue, der er placeret i Farum. Vi er normeret til 45 vuggestuebørn fordelt på 4 aldersintegrerede stuer. Vi har 2 pædagoger og 1-2 medhjælpere tilknyttet hver stue. Herudover har vi i perioder en pædagogstuderende. Vores køkkenansvarlige laver varieret kost til børnene, hvor der bliver taget hensyn til evt. særlige behov. Vi har det økologiske spisemærke i guld.

Vi gør brug af ungarbejdere om eftermiddagen til dele af det praktiske arbejde, hvilket frigiver tid for det pædagogiske personale til nærværet med børnene.

Hver stue har eget badeværelse og i enderne af huset er der alrum, hvor børnene har mulighed for at bruge kroppen mere aktivt med bl.a. rutsjebane, bobbles og madrasser.

Vi har en stor legeplads, hvor børnene har mulighed for at øve balance på bakken, rutsje, gyng, "gemme sig" i vores lille skov, lege i sandkasserne eller i legehuse, køre på løbe- og motorcykler eller lege andre lege med hinanden og de voksne.

Vi arbejder med en fast daglig struktur som er genkendelig for børnene. Det betyder bl.a. at dagens gang er tydelig, hvilket bl.a. visualiseres gennem piktogrammer. Vi deler børnene op gennem dagen i mindre grupper for at skabe et overskueligt miljø med mulighed for nærvær.

I Furesø Kommune arbejder vi med TOPI (tidlig opsporing og indsats). Det betyder bl.a. at vi to gange om året laver trivselsvurdering omkring det enkelte barn med henblik på at kunne iværksætte en tidlig indsats, hvis der er behov for det. Dette foregår altid i tæt dialog med forældrene. Vi har desuden et godt samarbejde med andre fagpersoner (sundhedsplejerske, psykolog, talepædagog, fysioterapeut og socialrådgiver) som bidrager med sparring og indsats omkring børnene (forebyggende og indgribende).

Evaluering af forrige periodes pædagogiske læreplan

På baggrund af oplæg fra dagtilbudsleder og faglige fyrtårne, har både medarbejdere og forældrebestyrelsen drøftet analysen af den seneste periodes PEF, som er vores planlægnings- og evaluerings redskab i Furesø samt anden pædagogisk dokumentation. Det har givet anledning til justering af læreplanen. De retningsgivende refleksioner er opdaterede og der er beskrevet nye eksempler på den pædagogiske praksis ind i den pædagogiske læreplan.

Ud fra analysen og drøftelserne har dagtilbudsleder konkluderet følgende om børns oplevelser og hvordan det pædagogiske læringsmiljø indfrier vores pædagogiske læreplan og det pædagogiske grundlag.

Opsamling:

Børns oplevelser og børns perspektiver:

Atmosfære:

I vores arbejde med stemning og atmosfære er vi blevet mere bevidste om den betydning den voksnes stemning har for engagementet hos barnet. Det har således betydning for både den voksnes arbejdsmiljø og børnemiljøet. Vi har begrebet med os i et nyt omfang og i alle sammenhænge.

Legezoner:

Vi kan se at når vi laver tydelige legezoner har vi nemmere ved at se børnenes tegn/perspektiv på hvad der giver mening. Som eksempel har vi oplevet at børnene efter vi har etableret nye legezoner flytter legetøj til andre steder på stuerne og på den måde viser, hvor de synes det giver mening at lege med det. Vi ser tydelige tegn, når børnene ikke længere har interesse for en legezone og ikke nødvendigvis har ordene til at sige det. Vi ser, at de kaster ex med legetøjet eller står og rykker i det. Vi kan også opleve zoner der pludselig ikke bliver brugt og derfor skal skiftes ud.

Vi er opmærksomme på at det ikke er alle børn der ved hvad man kan bruge specifikt legetøj til. At man både kan bygge med legoduplo eller kan give en dukke mad i et legekøkken. Vi viser børnene hvordan man kunne lege med legetøjet samtidig med at vi støtter børnene i at bruge deres fantasi med legetøjet. (ex kan legoklodser bruges som mad).

Når vi laver tydelige legezoner (indbydende, nok legetøj, tydeligt tema, æstetisk) oplever vi, at det kan indbyde til, at børn som vi normalt ikke ville sætte sammen i legegrupper finder hinanden i en fælles interesse/leg.

Garderobe:

Vi ifm vores evalueringsproces taget en fælles beslutning om, at der (så vidt muligt) ikke er mere end én voksen til maks fire børn i garderoben ad gangen. Vi oplever at børnene er blevet mere rolige og at der er mere tid til selvhjulpethed og nærvær/fordybelse og fælles oplevelser. Eksempelvis kan børnene bedre hjælpe og være opmærksomme på hinanden i det fællesskab, der opstår i garderoben.

Voksenpositioner:

Ved bevidst voksenpositionering bliver det tydeligt for børnene, hvor der er en voksen tilstede. Vi oplever i nogle situationer, at det har givet børnene mulighed for at lege selv, måske fordi de ved hvor der er en voksen, når de har brug for én. Det giver børnene en tryghed og en ro i deres leg som gør at de

bedre kan fordybe sig. Vi oplever at det giver en vis frihed for børnene, da de selv nemmere kan søge kontakt og selv kan vælge hvornår de vil have den.

Hvordan har vi indfriet vores pædagogiske læreplan og det pædagogisk grundlag (samt læreplanstemaerne):

Vi har i nordvænget udfyldt læreplanen på baggrund af fælles drøftelser. Vi har fra starten i arbejdet med læreplanen igangsat evalueringsprocesser (i hverdagen, på stuemøder, personalemøder) samt lavet Læringsplatform og PEF på temaer som garderoben, pædagogiske muligheder på legepladsen, samling, hviletid, legezoner og voksenpositioner.

Vi har brugt personalemøder og pædagogisk dag på at indsamle hverdagslivsfortællinger og arbejdet med grundbegreber. Alle medarbejdere har været involveret og oplever derfor ejerskab af læreplanen. Vi har i vores læreplan taget udgangspunkt i de 7 læringsmiljøer med atmosfære som gennemgående tema.

Vi oplever en større dybde i vores refleksioner, fordi vi når vi arbejder med læreplanen får talt ind i det pædagogiske grundlag. Det giver et større flow i vores justeringer i dagligdagen, både i rutiner, aktiviteter og børnekulturen. Vi mærker en god sammenhæng i hele tiden at være i gang med forskellige processer og evalueringsforløb, der er med til at udvikle og styrke vores pædagogiske arbejde.

I forbindelse med vores PEF'er har vi tilknyttet 1-2 læreplanstemaer som støtter op om aktiviteter og rutiner. Disse læreplanstemaer støtter os i at begrunde, hvad vi gør og hvordan vi gør det. De understøtter vores arbejde med børnegrupperne, både individuelt og i fællesskab. I det daglige er læreplanstemaerne en del af vores refleksioner i forhold til det pædagogiske arbejde. Det kan være både når vi arbejder med sprog, relationer og også når vi søger at støtte dem i deres personlige udvikling. Dette kan f.eks. gøre sig gældende når vi arbejder med barnets dannelsesproces og det at kunne udvikle sig gennem den erfaring de gør sig.

Vi er under udarbejdelsen af evalueringen i sommeren 2023 blevet opmærksomme på en række begreber som vi i den næste periode ønsker at fordybe os i da de er vendt tilbage i flere evalueringer de sidste år. Det er bl.a. dannelsesperspektiv og erfaringsdannelse, børns følelsesregulering og det at kunne mærke sig selv ift andre, demokrati og medbestemmelse samt skelnen mellem leg og aktivitet. Vi vil fortsat også holde fokus på indretning og voksenpositioner.

Vi har i sommeren 2023 gennemlæst og rettet læreplanen samt erstattet hverdagslivsfortællinger så de bedst muligt beskriver den nuværende dagligdag i Nordvænget.

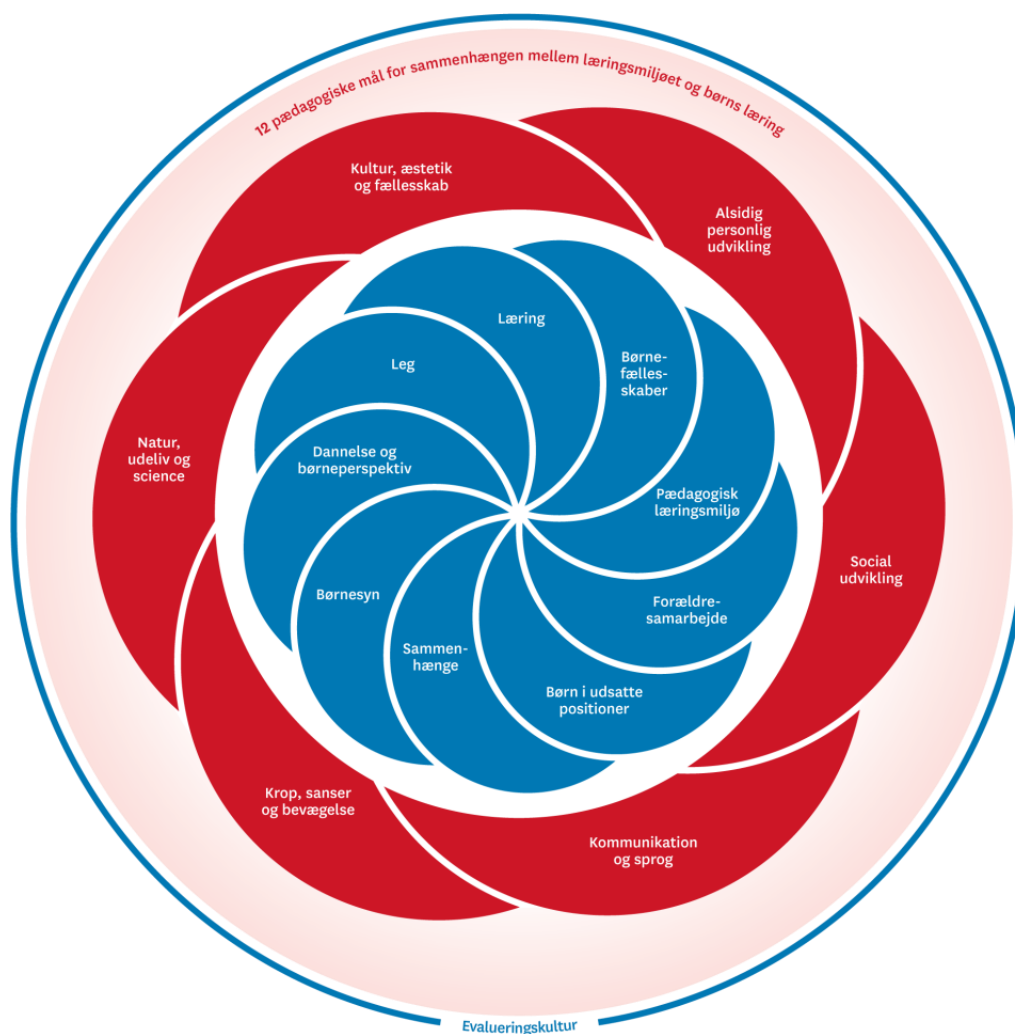
Pædagogisk læreplan

Rammen for at udarbejde den pædagogiske læreplan er dagtilbudsloven og dens overordnede formålsbestemmelse samt den tilhørende bekendtgørelse. Loven og bekendtgørelsen er udfoldet i publikationen Den styrkede pædagogiske læreplan, rammer og indhold.

Læreplanen er et pædagogisk redskab, der via korte, relevante pædagogiske overvejelser, refleksioner og eksempler skal skabe en klar fælles retning for det pædagogiske arbejde. Børnenes perspektiv og børnefællesskabet skal inddrages og læreplanen skal tage højde for den konkrete børnegruppes sammensætning og børnenes forskellige forudsætninger og behov.

Den pædagogiske læreplan udarbejdes med udgangspunkt i det fælles pædagogiske grundlag, det blå centrum i ”blomsten” samt de seks læreplanstemaer, de røde kronblade på ”blomsten” og de tilhørende pædagogiske mål for sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børns læring. Dagtilbudslederen har ansvaret for at udvikle den omkransende evalueringskultur.

Fælles pædagogisk grundlag

Den pædagogiske læreplan skal udarbejdes med udgangspunkt i et fælles pædagogisk grundlag. Det pædagogiske grundlag består af en række fælles centrale elementer, som skal være kendetegnende for den forståelse og tilgang, hvormed der skal arbejdes med børns trivsel, læring, udvikling og dannelse i alle dagtilbud i Danmark. (Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 14)

De centrale elementer i den styrkede læreplan er:

- ❖ Børnesyn. Det at være barn har værdi i sig selv.
- ❖ Dannelse og børneperspektiv. Børn på fx 2 og 4 år skal høres og tages alvorligt som led i starten på en dannelsesproces og demokratisk forståelse.
- ❖ Leg. Legen har en værdi i sig selv og skal være en gennemgående del af et dagtilbud.
- ❖ Læring. Læring skal forstås bredt, og læring sker fx gennem leg, relationer, planlagte aktiviteter og udforskning af naturen og ved at blive udfordret.
- ❖ Børnefællesskaber. Leg, dannelse og læring sker i børnefællesskaber, som det pædagogiske personale sætter rammerne for.
- ❖ Pædagogisk læringsmiljø. Et trygt og stimulerende pædagogisk læringsmiljø er udgangspunktet for arbejdet med børns læring.
- ❖ Forældresamarbejde. Et godt forældresamarbejde har fokus på at styrke både barnets trivsel og barnets læring.
- ❖ Børn i udsatte positioner. Alle børn skal udfordres og opleve mestring i lege og aktiviteter.
- ❖ Sammenhæng til børnehaveklassen. Sammenhæng handler blandt andet om at understøtte børns sociale kompetencer, tro på egne evner, nysgerrighed mv.

Loven fastsætter, at alle elementer i det fælles pædagogiske grundlag skal være udgangspunkt for arbejdet med den pædagogiske læreplan og dermed det pædagogiske arbejde med børns læring i dagtilbud.

Nogle elementer i form af fx børnesynet skal altid være til stede i det pædagogiske læringsmiljø, mens andre elementer som fx arbejdet med at skabe en god overgang til børnehaveklassen kan være mere til stede i nogle sammenhænge end andre. (Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 14)

Barnesyn, Dannelse og børneperspektiv, Leg, Læring og Børnefællesskaber

---

Barnesyn. Det at være barn har værdi i sig selv. Børn ses som aktive medskabere af egen læring og udvikling i rammer, det pædagogiske personale er ansvarlige for.

Furesø kommunes [Børne- og ungepolitik](#) beskriver de overordnede rammer for:

- Demokrati & Medborgerskab
- Læring & Læringsmiljøer
- Fællesskab & Inklusion
- Forældre & Forældresamarbejde
- Faglig indsats & Sammenhænge
- Den generelle forbyggende indsats

Dannelse og børneperspektiv. Dannelse, ligestilling og demokrati skal medtænkes i det daglige pædagogiske arbejde, så børnene oplever at have indflydelse på udformning af dagligdagen og aktiviteterne uanset baggrund, køn, alder og kultur. Børn i dagtilbud skal høres og tages alvorligt som led i starten på en dannelsesproces og demokratisk forståelse.

Furesø Kommune beskriver i det fælles lærings- og dannelsessyn hvordan vi forstår begrebet dannelse og hvordan vi skaber dannelsesmuligheder for børn i dagtilbud, vi siger det kort: ”at blive til nogen i små og store fællesskaber”. [Fælles lærings- og dannelsessyn](#). Dannelsesperspektivet kobler sig til læringsbegrebet og beskriver samspillet mellem barn og dets verden.

Leg. Leg har en værdi i sig selv. Leg er grundlæggende for børns sociale og personlige læring og udvikling, og legen fremmer blandt andet fantasi, virkelyst, sprog, nysgerrighed, sociale kompetencer, selvværd og identitet.

Læring. Læring skal forstås bredt, og læring sker fx gennem leg, relationer, planlagte aktiviteter og udforskning af naturen og ved at blive udfordret. Læring i dagtilbud sker i en vekslen mellem blandt andet børneinitierede lege, voksenplanlagte aktiviteter og rutiner.

I Furesø Kommunes fælles lærings- og dannelsessyn beskrives hvordan læring har fokus på de mangfoldige kompetencer børn tilegner sig; personlige, sociale og faglige. I Furesø Kommune vægter vi tre kendetegn for hvad børns udbytte sigter på: engagerede og deltagende; innovative og fejlmodige og ansvarlige og klimabevidste. Vi har fokus på børns progression og på deres nærmeste udviklingszone.

Børnefællesskaber. Leg, dannelse og læring sker i børnefællesskaber, som det pædagogiske personale fastsætter rammerne for. Relationer og venskaber er afgørende og alle børn skal opleve at være en del af fællesskabet. I dagtilbuddenes hverdag skal der være plads til, at det enkelte barn både kan vise initiativ og kan være aktivt deltagende i en balance mellem individ og fællesskab.

Center for Dagtilbud, Skole og Forebyggelse vægter for 0 – 18 års området:

- 1 vision: Alle børn og unge skal trives, udvikle sig og lære ud fra deres individuelle forudsætninger, som en del af sociale fællesskaber – så de bliver livsduelige og får en ungdomsuddannelse.
- 2 grundsyn: En bred fælles forståelse af læring og dannelse som: "at blive til nogen i små og store fællesskaber".
- 3 målsætninger: fællesskaber; læring og rammer der understøtter.
- 4 principper: ressourcensyn; udgangspunkt i kontekst; børn og familier skal mødes med en samlet plan samt at stærke fagligheder styrker tværfagligheden.

Hvordan kommer de fem centrale elementer fra det fælles pædagogiske grundlag til udtryk hos os og bliver omsat i vores hverdag sammen med børnene?

Barnesyn

Nordvænget er en vuggestue med børn i alderen 0-3 år. Vi har en fast planlagt struktur, der tager hensyn til barnets udviklingstrin. I vores organisering af hverdagen tager vi højde for barnesynet og det enkelte barns individuelle behov.

Ifølge dagtilbudsloven skal vi bestræbe os på at vise børnene hvordan vi lever sammen i et demokratisk samfund. Hvor man til tider gennem valg kan få det man gerne vil og være medbestemmende, og andre gange opleve at man må følge andres valg. Vi bestræber os på, at børnene oplever at blive hørt gennem dagen.

For os handler demokrati og barnesyn også om, at børnene oplever, at der er tryghed i voksne, der passer på dem og beslutter for dem hvad der skal ske og hvad der i en given situation er bedst for barnet. At barnet oplever sig mødt i deres behov og, at der er nogle voksne, der tager sig af dem. Det er vigtigt at have med når man taler demokrati for 0-3 årige. Det mener vi hænger godt i tråd med barnesynet, hvor det er altafgørende at børnene oplever tydelige voksne, der tager ansvar for barnets udvikling og daglige trivsel.

Eksempel

Det er fredag og en af drengene står og kigger på at en voksen er ved at finde piktogrammerne frem for dagen. Han spørger "hvornår skal vi cykle igen?". Den voksne spørger; "kunne du godt tænke dig at komme ud og cykle i dag?". Det vil han meget gerne. De voksne kigger på hinanden for at afstemme, om det kan lade sig gøre og finder ud af at cyklen er ledig. Den voksne sætter cykel-piktogrammet på tavlen og fortæller drengen, at det godt kan lade sig gøre.. To andre drenge fra stuen ser at cykel-piktogrammet hænger på tavlen, og de peger på det. Jeg spørger om de også godt kunne tænke sig at komme ud og cykle og de nikker begge.

Da de kommer ud til cyklen, spørger den voksne, hvor de skal cykle hen. Drengen som fandt på, at de skulle ud at cykle råber "skolelandbruget, ned til grisene og gederne". De to andre drenge klapper og siger "jaaa". Da de kommer ned til skolelandbruget, går de sammen rundt og kigger på alle dyrene, og de vælger på skift hvilke dyr de skal gå hen og kigge på.

Det grundlæggende i eksemplet er, at børnene oplever at være medbestemmende i dagens planlægning af aktiviteter. De oplever at kunne foreslå noget de har lyst til og det at skulle afstemme sig med de voksne i forhold til om det så kan lade sig gøre. Denne dag var det en mulighed og i andre situationer ville det ikke være sikkert, at det kunne lade sig gøre. Det er både det talende barn, der bliver hørt, men de voksne har her også øje for de to børn, der stemmer op om det, der bliver talt om.

Når vi taler barnesyn, har vi øje for, at børn skal have lov at være børn. Det er vigtigt, at vægte, at når de voksne tager ansvar for børnenes udvikling og trivsel, så giver det plads og ro til at barnet kan lære sine følelser at kende og det at mærke sig selv og afstemme sin følelsesregulering i forskellige situationer. Når en voksen tager et valg for barnet, skal barnet lære at forholde sig til om følelsen er at være sur, ked af det, skuffet, glad eller måske endda lettet over, at der er nogle andre, der vælger på vegne af én. Børn har i deres følelsers vold brug for voksenstøtte og at opleve at ingen følelse er forkert. Men også støtte til, at mærke hvordan man kommer videre fra en følelse.

Eksempel

I en periode har de voksne på en stue arbejdet med at guide et barn i leg, da han meget nemt kommer i affekt når de andre børn gør noget, han tolker som farligt eller som truer hans leg. Han reagerer med kraftig gråd eller ved at undgå situationer, hvor det kan ske. Dagligt sætter de voksne ord på når han reagerer, f.eks. " jeg kan godt se at du synes det er svært at komme med i legen, hvis du gerne vil lege med de andre så kan du..." eller " du troede han ville tage dine biler, du blev vred. Han vil bare gerne være med, prøv at finde en bil til ham, så I kan lege sammen." Han afprøver gerne hvad de voksne foreslår og får ofte gerne gode erfaringer med det.

En dag står drengen og leger meget koncentreret i legekøkkenet. En dreng kommer i hurtig bevægelse hen og begynder at lege højlydt med en stegepande lige ved siden af. Drengen begynder at skribe højt og ser vredt på den anden dreng, hvorefter han pludselig stopper med at skribe og stille siger " jeg blev forskrækket", han kigger op på den anden dreng og spørger " du er ok?"

I eksemplet ser vi at gennem længere tids hjælp og guidning til at kunne lege med og ved siden af de andre børn, har drengen fået erfaring med hvad han føler. Han begynder at forstå at hans egne reaktioner kan gøre noget ved de andre børn. Gennem erfaring med leg med voksne og børn, er drengen gået fra ikke at have handlemuligheder og reagere voldsomt, til at kunne mærke sig selv og have blik for de andre børn og deres intentioner.

Dannelse og børneperspektiv

Vi ønsker at give børnene mulighed for at indgå i deres egne individuelle dannelsesprocesser, hvori de skal opleve dem selv som individuelle mennesker, der kan indgå i fællesskaber. De skal opleve at kunne skabe fællesskaber, være i og opleve fællesskaber, udfordre fællesskaber samt trække sig fra fællesskaber. At danne sig som menneske handler for os om, at barnet skal kunne se sig selv som et helt individ både i og uden for fællesskabets rammer.

I børneperspektivet er vi bevidst om, hvad der er et indefra, et udefra og et tilstræbt børneperspektiv (2017, Warming, s. 17-35). Indenfor børneperspektivet er vi desuden opmærksomme på at arbejde med barnets mulighed for demokrati og aktiv deltagelse og de enkelte børns individuelle behov og forskelligheder.

Eksempel

Igennem et par uger har tre piger på ca. to år været ude at gå tur med en voksen. De går hver gang forskellige steder hen som f.eks. på legeplads. Ved en skillevej sætter den voksne sig på hug og spørger pigerne, hvilken vej de skal gå imens hun peger. Den ene vej fører gennem et boligkompleks, den anden forbi nogle arbejdsmaskiner. Pigerne er stille og kigger i begge retninger. Herefter siger en af pigerne "den vej - trapper" og peger mod boligkomplekset. Den voksne siger "ja, der er trapper den vej. Skal vi gå ned og

gå på trapper igen?” Pigen, som vil den vej hvor trapperne er, kan genkende området og vejen og hun kender vejen til trapperne. De to andre piger bliver spurgt og de vil også gerne med hen til trapperne.

Pigen der nævner at hun gerne vil hen til trapperne får mulighed for, at danne sig erfaring i, både at vise at hun genkender området og vejen og også at blive lyttet til og opleve, at komme til udtryk i forhold til hvad hun ser og oplever. Samtidig bliver der også lyttet til de to andre piger, som gerne vil med.

Leg

Vi tilstræber at have en legende tilgang i meget af det vi foretager os med børnene gennem dagen.

Herigennem giver vi legen værdi og vi ved at vi gennem legen kan støtte børnene i deres udvikling. Vi er opmærksomme på de stemninger, der er omkring leg og aktiviteter, og hvilken stemning vi som voksne indtræder med. Vi er bevidste om, at legen har værdi i sig selv, men at vi som børn og voksne også giver legen værdi. Vi ønsker at støtte børnene i deres parallel leg og også i egen fordybelse og det at kunne lege selv. Senere støtter vi børnene i at indgå i sociale sammenhænge i legen med andre børn og heri også at kunne trække sig igen for at lege selv og fordøje indtryk og nye idéer til leg. Vi støtter op om børnenes mulighed for spejling og for at kopiere andres leg og at lade sig inspirere af andres idéer til leg. Børnene får mulighed for også at opleve deres egne idéer og fantasi blive til leg. I vuggestuen er børnene i en alder, hvor de skal øve sig i at indgå i relationer og være i samspil med andre i legen. De skal øve sig i at forhandle og bevare deres egen integritet i samspillet med andre børn. Heri ligger legens værdi, at den er grundlæggende for udvikling af børnenes sociale og personlige kompetencer.

Vi oplever at børn til tider skal have vist hvordan de kan lege med forskelligt legetøj. F.eks. at lego duplo kan man bygge med, dukken kan lægges til at sove eller at bilerne kan man køre med. Børn er forskellige og ikke alle har samme fantasi og derfor støtter vi børnene til at kunne udvikle deres leg ved at fordybe sig i deres fantasi.

Læring

Når vi taler læring i 0-3 års alderen, har det betydning, hvilken atmosfære vi voksne skaber. Vi er nysgerrige på barnets trivsel, drivkraft og motivation og på det at vække interesse og nysgerrighed. Vi er bevidste om det enkelte barns mulighed for læring, at børnene lærer i forskellige tempi og at vi gerne vil skabe et positivt og udviklende læringsmiljø. Vi skaber rammer for læringen med vægt på indholdet samt muligheden for at være i samspil - vidende om at barnet både kan lære individuelt og også som en del af en gruppe. Vi skaber læringsrum, som giver mulighed for grov- og finmotorisk udvikling, fordybelse, sprog, sociale og personlige kompetencer, selvhjulpethed, kreativitet og interesse for natur og udeliv.

Vores faglige udgangspunkt i læring er de syv læringsrum (2015, Bentzen, s. 163-180). Herigennem beskæftiger vi os med læring hele dagen. Vi har fokus på læring gennem rutiner, aktiviteter, børnekultur, overgange, ventetid og pauser. For at skabe god og udviklende læring i disse rum har vi stort fokus på atmosfæren, som er et læringsrum i sig selv og som også indgår i de andre 6 læringsrum. Ved at have fokus på den gode atmosfære, sikrer vi en høj kvalitet i de forskellige læringsrum, som giver mulighed for udvikling og læring.

Vi er bevidste om, at læringsprocesser er tidskrævende på den måde, at børnene ofte skal igennem flere gentagelser for at kunne opnå en erfaring, de kan bygge videre på. Her benytter vi os ofte af fællesskabets rammer for at børnene kan opnå en erfaring og vi ved at for at kunne skabe det bedste læringsmiljø, skal fællesskaberne ikke bestå af mere end 3-4 børn.

Eksempel

En gruppe på fire børn sidder dagligt i alrummet og spiser frokost med en voksen. Efter måltidet går de hver dag ned til køkkendamen, giver hende deres glas og siger tak for mad. Børnene har haft for vane at stikke i løb ned af gangen. For at danne en fællesskabs følelse foresår den voksne at de skal holde i hånd når de går tilbage til alrummet.

En dag løber børnene ned af gangen og glemmer at holde i hånd. Den voksne stiller sig midt på gangen og udbryder "Hov! Der var da vist noget vi glemte. Ved I hvad vi glemte?". Børnene kigger lidt rundt på hinanden for at finde svar. Da de kigger tilbage igen, siger den voksne "ej vi glemte da at holde i hånden. Det kunne jeg altså godt tænke mig at vi gjorde igen næste gang." Børnene kigger rundt på hinanden, smiler og løber ned mod køkkenet. Her tager de hinanden i hånden og går tilbage til alrummet.

Børnene oplever et læringsrum med en rar atmosfære, hvor de oplever at være sammen om noget og hvor fællesskabet bliver håndgribeligt og synligt. Børnene har gennem en rutine der bygger på en kropslig kontakt, skabt sig en erfaring og forstår den voksnes spørgsmål og kan i fællesskab handle på dette. Ord kan ikke altid stå alene, men her hvor det står sammen med en fysisk kontakt, får børnene mulighed for at koble det i læringsmiljøet.

Børnefællesskaber

For at børn skal kunne lære at indgå i fællesskab med andre børn er det vigtigt; skaber vi voksne rammer, der bygger på tryghed og omsorg for det enkelte barn i relation til den voksne. Børnene skal have mulighed for at kunne gå ind i et fællesskab med hinanden, for derefter at kunne søge en voksens kontakt, omsorg og støtte. Det har betydning at barnet kan opsøge et andet barn og invitere til en fælles leg ved hjælp af gestikulation eller sætninger som "kom", "lege", "vil du lege". Og også det at kunne være med til at trøste andre når f.eks. et andet barn er ked af det.

Vi er som voksne ansvarlige for at skabe en rar atmosfære, som bygger på en oprigtig interesse for at have lyst til at indgå i et fællesskab med andre. Vi oplever at have værdi som individer og at vi giver hinanden værdi i fællesskabet. Det er den kultur vi skaber i Nordvænget.

Eksempel

Efter mad og bleskift er det blevet tid til afslapning. Fire af de største børn lægger sig sammen på et tæppe, mens den voksne slukker lyset og er ved at finde musik. En pige siger "mig ha sut", og den voksne spørger "kan du selv hente den?" "Ja" siger pigen og rejser sig og går hen til døren til badeværelset. Pigen kan ikke selv nå håndtaget og siger "mig ik". Den voksne siger til en af drengene "måske du kan hjælpe?" "Ja," siger han og går over for at prøve. Han kan heller ikke nå. De andre drenge vil også gerne hjælpe, de rejser sig og forsøger at nå håndtaget mens de siger "os mig." Børnene lader hinanden prøve på skift, og da de har forsøgt sig i lidt tid, siger den voksne, "det er vist lidt svært, nu skal jeg åbne for jer." Herefter går alle fire ud for at hente pigens sut og følges ind igen og lægger sig på tæppet for at slappe af.

I eksemplet ser vi hvordan børnene er en del af en kultur, hvor de har mulighed for at hente hjælp, omsorg og støtte fra hinanden. De prøver selv først, får lidt hjælp af den voksne til hvordan de kan byde ind med hjælp og byder også selv ind. De giver hinanden plads til at prøve og venter på tur mens de andre prøver. De oplever en form for værdi i fællesskabet, hvor de bakker hinanden op og hjælpes ad med det, der er svært. Derigennem mærker de, at de også er noget værd og er nogen i fællesskabet.

Pædagogisk læringsmiljø samt

fysisk, psykisk og æstetisk børnemiljø

Dagtilbud skal hele dagen etablere et pædagogisk læringsmiljø, hvor leg, planlagte vokseninitierede aktiviteter, spontane aktiviteter, børneinitierede aktiviteter samt daglige rutiner giver børnene mulighed for at trives, lære, udvikle sig og dannes. Det pædagogiske læringsmiljø skal tilrettelægges, så det inddrager hensynet til børnenes perspektiv og deltagelse, børnefællesskabet, børnegruppens sammensætning og børnenes forskellige forudsætninger.

Arbejdet med det fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø i dagtilbuddet skal integreres i arbejdet med pædagogiske læringsmiljøer. Børnemiljøet skal vurderes i et børneperspektiv, og børns oplevelser af børnemiljøet skal inddrages under hensyntagen til børnenes alder og modenhed. (Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 22 -23 og s. 30)

Furesø Kommunes dagtilbud har beskrevet tre læringsrum, hvor vi tænker læring for og med børnene:

- **Rutiner:** fx aflevering og afhentning, af- og påklædning i garderobe og badeværelse, måltider og sove/hvilestunder.
- **Vokseninitierede aktiviteter:** planlagte eller spontane; fx ture, samlinger, rytmik, kreative forløb og snboldskampe.
- **Børnekulturen:** Det, der foregår i og mellem børnene, hvor leg er et væsentligt element samt de aktiviteter som børnene initierer.

Voksenpositioner: Med fokus på det enkelte barn og børnegruppen som helhed, tages der bevidste valg i måden, der organiseres på. De pædagogiske medarbejdere vurderer hele tiden hvornår de skal **gå foran** børnene, **ved siden af** børnene eller **bagved** børnene, afhængig af barnet, situationen og konteksten.

Dagtilbud arbejder med børns læring over hele dagen og ofte med mange af de 6 læreplanstemaer og elementer fra det pædagogiske grundlag i spil på samme tid. Læring må også ses på tværs af læreplantemaerne: vedholdenhed overfor vanskeligheder, evne til fokusering og koncentration, evne til at samtænke viden og erfaringer og koble på tværs af kontekster, evne til at opsøge relevant hjælp samt at kunne skifte mening og se andres perspektiver; **metalæring**. At blive opmærksom på, hvordan man lærer bedst, foretrukne **læringsstrategi**, sker i alle hverdagslivets situationer. Er det fx ved at øve sig igen og igen, at få instruktion og forklaring af andre eller at se hvordan andre gør og selv prøve, når man er klar.

Hvordan skaber vi hele dagen et pædagogisk læringsmiljø, der giver alle børn mulighed for at trives, lære, udvikle sig og dannes? Hvordan integrerer vi det fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø i det pædagogiske læringsmiljø?

Pædagogisk læringsmiljø samt fysisk, psykisk og æstetisk børnemiljø

I Nordvænget er det pædagogiske læringsmiljø bygget op omkring en tydelig organisering, som sætter rammerne for at vi i løbet af dagen kan arbejde med de syv læringsrum - børnekultur, aktiviteter, rutiner, ventetid, pauser, overgange samt atmosfæren som gennemgående læringsrum.

I atmosfæren vægter vi, at der er en god stemning og en god tone i alt hvad vi laver. Vi sørger for at være tydelige i vores tale til børnene uden at det bliver højtlydt. Den gode atmosfære er med til at skabe trykthed og tillid blandt børn og voksne. Vi giver plads til omsorg og nærvær.

Læringsmiljøet rummer tidsrum med primært voksenstyrede aktiviteter og rammer, der sikrer at børnene bliver set og hørt og heri oplever sig selv som medskabere, aktive deltagere og medbestemmende. Som medskabere ser vi børn, som er med til at udvikle lege og invitere andre ind i deres lege.

Vi er i dagligdagen bevidste om vores voksen positioner i forhold til børnenes leg og aktiviteter. Voksen positioner betyder, at vi udvælger bevidste steder at opholde os på stuerne. Dette oplever vi giver børnene ro til fordybelse. De kan se hvor de voksne er og kan søge kontakt hvis de har brug for hjælp eller støtte i legen. Vi oplever at det giver børnene en form for frihed til at vælge den voksne til eller fra i et læringsmiljø.

Eksempel

Efter frokost tager en voksen nogle tæpper frem, som børnene kender og forbinder med afslapning. Den voksne slukker lyset på stuen og inviterer børnene med over i et lukket hjørne af stuen med en iPad til rolig musik. Børnene ved hvad der skal ske, da de oplever denne aktivitet hver dag og nogle af dem går med den voksne over og sætter sig og får et tæppe. Andre børn bliver ved med at lege, men fornemmer den mere rolige stemning i, at lyset bliver dæmpet og den gennem den rolige musik. Den voksne sætter sig et bestemt sted og bliver i denne del af stuen. Undervejs kommer der flere børn til og de børn, der var med fra starten af, rejser sig undervejs og går væk, måske for at lege lidt. Den voksne inviterer en pige ind, der har sovet formiddagslur. Men hun har ikke lyst og bliver i sin leg tæt på. Da alle børn puttet og der kun er pigen tilbage, rejser den voksne sig og forlader sin position. Musikken spiller stadig og der er fortsat slukket for lyset. Efter nogle minutter ser den voksne, at pigen går over og lægger sig på et tæppe og kigger op i loftet.

I eksemplet ser vi hvordan pigen udefra observerer, hvad der sker under afslapningen, mens hun selv leger. Hun har kontakt til den voksne undervejs og bliver inviteret med. Hun oplever friheden i selv at kunne bestemme hvornår hun vil deltage i afslapningen og måske fordi hun er ny på stuen, har hun brug for at se det lidt an. Alligevel ser vi hvordan det bliver et læringsmiljø for hende, da det efterfølgende ses hvordan hun selv kravler hen for at slappe af når alle er væk. Hun får mulighed for selv at træde ind i et miljø og erfare hvad hun oplever, for måske senere at kunne indgå i afslapningen sammen med de andre børn. Hun oplever en tydelig voksen, der roligt bliver i sin position og stadig har kontakt til hende.

Fysisk børnemiljø

Vi er opmærksomme på, hvordan de fysiske rammer har indflydelse på børnenes udvikling, trivsel, læring og dannelse. Vores vuggestue er bygget op omkring rammer af ældre dato.

På badeværelserne har vi fokus på at skabe de mest optimale forhold for læringsrum som overgange, ventetid og atmosfære. Et eksempel kan være overgangen fra frokost til at skulle ud at sove. Her er det vigtigt for os, at det er tydeligt for barnet, hvad der skal ske. Vi arbejder fokuseret med indretningen af badeværelserne og sørger for at skabe en atmosfære, der rummer omsorg og tillid, samtidig med at børnene kan have fokus på selvhjulpethed. Vi skaber et rum hvor der er plads til ventetid og at barnet kan få lov at sidde i rolige omgivelser og f.eks. prøve selv at skulle tage strømper og bukser af.

Som eksempel når børnene skal vaske hænder inden frokost opnår de erfaring i, at skulle vente på hinanden. Børnene sætter sig på gulvet og venter helt af sig selv eller efter anvisning. De oplever, at ligeså vel at de skal vente på andre, så er der også nogen der venter på dem. Det er den gode kultur vi skaber med omsorg og omtanke for hinanden. Børnene spejler sig i os og oplever, at vi også som voksne er med til at vente og italesætter, at vi også venter og viser, at vi har lyst til at vente på hinanden.

Eksempel

På en stue siger en voksen til en dreng "kom, vi skal have skiftet din ble for du skal ud at sove". Drengen rejser sig og går med ud på badeværelset. Da de kommer derud gaber drengen og den voksne spørger "Er du træt?" Drengen svarer "ja, sut." Den voksne siger "Ja, du får din sut når du har fået skiftet ble. Kan du tage dine sutsko af?" Drengen sætter sig ned på gulvet og tager selv sine sutsko af. Den voksne siger "kan du tage dine strømper af?" Han tager fat med begge hænder om foden og forsøger at hive i foden. Den voksne viser ham hvordan han får fat i kanten af strømpen, men han har svært ved at få den ned over hælen. Den voksne siger "nu skal jeg hjælpe dig" og skubber strømperne ned over hælen og drengen kan herefter selv få strømperne af. Den voksne siger "kan du rejse dig op så du kan få dine bukser af?" Drengen kigger op på den voksne og siger "ja" og rejser sig. Han tager fat i buksekanten og forsøger at skubbe bukserne ned over numsen. Han kan ikke få dem ned og den voksne siger "jeg hjælper dig lige." Sammen får de bukserne af. Drengen læner sig nu op af den voksne og den voksne krammer ham og siger "jeg tror du skal have din sut, du er træt, ikke?" Han svarer med et "ja." Han går selv over og tager hans kasse, hvor sutten ligger. Han tager den ned fra hylden og finder hans sut. Herefter lægger han sammen med den voksne tøjet op i kassen og stiller kassen tilbage på hylden. Den voksne skifter hans ble og de går sammen ud til hans barnevogn.

Når vi er på badeværelset efter frokost er vi bevidste om, at børnene er ved at være trætte. Derfor prioriterer vi så vidt muligt, at vi kun har ét barn med derud til én voksen. Drengen oplever, at den voksne har ro og tid til at han kan nå at mærke efter hvor meget han selv har lyst til at hjælpe til. Selvom hun først siger til ham at han må få sutten når han har fået skiftet ble, så er hun opmærksom på at han både har lysten til selv at prøve at tage tøjet af, samtidig med at han er træt og også bare gerne vil have hans sut. Hun vælger derfor at give ham den tidligere og er også opmærksom på hans signaler om, at han har brug for at blive krammet. Han oplever tryk i kontinuiteten i, at vide at det for så vidt det er muligt altid er de samme primære voksne, der skifter hans ble og dermed også dem, der kender hans behov og ved hvad han selv kan. Han oplever, at den voksne følges med ham ud til badeværelset og bliver der med ham, indtil han er klar til at blive puttet.

På stuerne har vi indrettet mindre legezoner, som giver plads til at børnene kan fordybe sig i leg og være nysgerrige på egen fantasi. Det er tydeligt i legezoneerne, hvad børnene har af muligheder. F.eks. har vi i perioder indrettet et hjørne med dukker, dukkeseng og dukkehøjstol. Denne legezone inviterer til dukke og familieleg og er et sted, hvor børnene har mulighed for at afprøve deres evner med omsorg og rollelege. Vi har et godt flow i jævnlige udskifte legezoneerne. Hvert halve år evaluerer vi ud fra Howard Gardner 9 intelligenser for at sikre at alle børn har mulighed for at indtræde i et læringsmiljø hvor de kan lege og fordybe sig. Hver stue taler kort om legezoneerne på de ugentlige personalemøder for, at holde dem opdateret i forhold til legetøj og børnegruppe.

I alrum og på legeplads skaber vi plads til fysisk og motorisk udfoldelse. Alrummene er indrettet med rutchebane, madrasser, bløde klodser og bobbles. Der er mulighed for at hænge gynger op og lave motorikbane. Der er plads til at børnenes fantasi kan udfoldes ved at de selv konstruerer leg i form af at bygge f.eks. en bus eller et hus. På legepladsen er der plads til fordybelse i sandkasser, legehuse, motorcykler, cykler og løbecyklar. Der er mulighed for at klatre på en lille bakke og at være nysgerrig på at finde blade, insekter o.a. i et lille "skovområde" og i et buskads.

Psykisk børnemiljø

I de rammer vi skaber for et trygt psykisk børnemiljø, vægter vi at fokusere på læringsrummet atmosfære. I dette ligger der, at vi har fokus på børnenes indbyrdes måde at interagere på, at vi skaber rammer for at

børnene oplever egen omsorg og empati for andre samt at de har mulighed for et samspil med andre børn, hvor de hjælper hinanden.

I det psykiske børnemiljø ligger også erkendelsen af, at børnene skal have mulighed for at trække sig fra fællesskabet mhp. at lege selv og herved få skabt ro til at fordøje og reflektere over de indtryk det indtil videre har fået. Børnene oplever tryghed i forhold til de voksne, hvor de oplever tydelighed, anerkendelse og omsorg. Vi skaber rammer, hvor børnene i takt med deres udvikling lærer at gå fra parallelleg, til at indgå i legerelationer der i højere grad er båret af samspil med andre børn. Det sikrer vi bl.a. gennem den voksnes tilstedeværelse og dialog med børnene, så de lærer, hvordan de begår sig blandt andre. Vi hjælper med at få sat ord på, hvad der foregår eller hvad de har lyst til. Vi støtter børnene i de situationer, hvor de oplever at blive inkluderet eller ekskluderet. Eksempelvis hvis et barn bliver inviteret til leg men ikke forstår det, så guider vi, så barnet får mulighed for at opleve at være deltagende. Eller hvis barnet oplever frustration i at blive ekskluderet fra en leg, kan vi støtte barnet i at få sat ord på følelser og behov.

Eksempel

En pædagog er på tur med to større drenge, de går hånd i hånd og pludselig lægger den ene af drengene sig på fortovet og nægter at gå videre. Den voksne beder ham flere gange om at rejse sig, men han nægter og bliver liggende. Den voksne sætter mig på hug og henvender mig til drengen, som står og venter. De taler om at drengen på jorden vist er træt og ikke kan gå længere. De 2 drenge kigger på hinanden og begynder at grine. Den voksne foreslår, at drengene må prøve at gå hånd i hånd med hinanden, hvis bare de går inderst og ved siden af den voksne. Drengen som står og venter går hen til den anden dreng. Han bukker sig ned og rækker hånden ud. Drengen, som ligger på jorden, tager imod hånden og rejser sig op. De 2 drenge går resten af vejen hjem til vuggestuen, mens de holder hinanden i hånden.

Vi ser her en pædagog, der handler anerkendende og forsøger at støtte barnet i en positiv tone og med udgangspunkt i de ressourcer barnet har, så det ikke føler sig forkert.

For nogle børn kan det være svært at være i en situation, hvor de skal vente på tur og udsætte egne behov. Her er det igen vigtigt, at vi støtter ved dialog så børnene bliver trygge ved at vente og de erfarer at det nok skal blive deres tur til f.eks. at vælge en sang til samling, at være den, der får lov at foreslå en leg, at få taletid eller den der skal dække bord. Børnene oplever at de både må vente og også at de bliver prioriteret. De lærer at blive opmærksomme på hinanden i fællesskabet.

Vi som voksne er bevidste om vores kontakt til alle børn. At vi drager omsorg, giver kram, er tydelige i vores dialog, kropssprog, øjenkontakt og ansigtsudtryk, så de forstår vores hensigter. Vi er nærværende i kontakten med det enkelte barn, så de føler sig set og hørt.

Vi er bevidste om vores egen indbyrdes kontakt og at børnene spejler os. Vi sørger for at skabe en god atmosfære i personalegruppen og har en tryk og behagelig tone. Børnene spejler vores omgangstone og er opmærksomme på vores indbyrdes kontakt. Når f.eks. vi som kolleger siger "farvel" eller "tak for idag" til hinanden, kan vi opleve at flere af børnene også siger "hej, hej" og smiler. Vores omsorg og bevidsthed for hinanden og andre smitter af på børnene.

Æstetisk børnemiljø

For os er et æstetisk børnemiljø et sted, der er rart at være. Det er et miljø der er inspirerende, giver plads til fantasi og fordybelse og som er indrettet på en logisk og let forståelig måde. Det er vigtigt at der ikke er nogle forstyrrende elementer som er uden betydning for et udviklende børnemiljø og pædagogisk læringsmiljø. Vi har udvalgt det legetøj som skal være en del af en given legezone med henblik på at understøtte børnenes leg. Vi vægter flere gange dagligt at stille legetøjet frem på ny, så børnene møder et inspirerende miljø. Vi som voksne er bevidste om ikke at forstyrre unødigt i leg eller aktiviteter og hvis forstyrrelsen kan vente eller ikke er nødvendig, så vender vi tilbage senere. Det er vigtigt for os, at det er synligt for børnene, hvad de har mulighed for at lege med. Det giver en rolig atmosfære og gør det tydeligt

og overskueligt. Vi oplever at børnene nemt kan danne sig et overblik. Det betyder ikke at alt er i børnehøjde, men de kan se hvad mulighederne er og give udtryk for hvad de kunne tænke sig. F.eks. kan børnene ikke selv tage perler og tuscher, men det står så de kan se det og kan bede om det.

Udsmykningen på stuen er hvad børnene er i gang med af kreative projekter og sæsonbetonet pynt som julepynt, fastelavn, forårs udsmykning eller andet.

I arbejdet med et æstetisk børnemiljø og læringsmiljø fokuserer vi løbende på at skabe rammer, der giver plads til børnenes egen udforskning, kreativitet og fantasi. Dette kan bygge på syns- og sanseindtryk, farver, inddeling og indretning af legezone og kombinationer af legeremedier.

Eksempel

På en stue oplevede de voksne at børnene ofte tog tingene fra en legezone med bondegårdstema med hen til en anden legezone på stuen. De voksne blev enige om, at flytte legezone med bondegården, til den zone som børnene søgte. Dette gjorde at børnene blev i zonen med legetøjet og legede med det fremfor at flytte det rundt på stuen.

Dette er et eksempel på hvordan personalet observerer børnenes tegn på om legezone fungerer der hvor de er. De voksne vælger at følge børnenes spor og ændre i indretningen, så det giver mening for børnene.

Samarbejde med forældre

Dagtilbud skal have fokus på, hvordan dagtilbud og forældre kan samarbejde om barnets og børnegruppens trivsel og læring på tværs af dagtilbud og hjem. (Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 24)

Forældresamarbejde sker i mange fora:

- Samarbejder med fokus på forældrenes eget barn, dialoger i hverdagen, forældresamtaler.
- Samarbejder omkring børns hverdag og læring, fx ved formidling ved udstillinger, i INFOBA, AULA
- Forældremøder for hele dagtilbuddet eller mindre grupper af forældre.
- Arrangementer, fx sommerfester, julearrangementer, fællesspisning

Det enkelte dagtilbud skal anvende nogle af de forskellige fora, hvor forældrene kommer i dagtilbuddet, til at sætte børns læring på dagsordenen. Dette kan fx ske, ved at der på forældremøder er et punkt, som handler om, hvad der arbejdes med i dagtilbuddet, og hvordan forældrene kan understøtte barnets læring i hjemmet.

Alle forældre er forskellige, det er dagtilbuddets ansvar at facilitere og rammesætte forældresamarbejdet differentieret og baseret på lokale traditioner, ønsker og den enkelte families behov. Forældresamarbejder skal være tillidsfuldt og konstruktivt.

Hvordan samarbejder vi med forældrene om barnets og børnegruppens trivsel og læring?

I samarbejde med forældrene ligger vores primære fokus på barnets trivsel, som tager udgangspunkt i barnets dagligdag i hjemmet med forældre og evt. søskende samt i vuggestuen. Når vi starter et samarbejde med forældre, er det vigtigt for os at indgå i en åben og tillidsfuld dialog, med plads til at dele erfaringer om fødsel, barsel o.a. For at vi kan skabe den bedste omsorg og tryghed for barnet er det vigtigt at vi ved mest muligt om barnet, som f.eks. søvn, amning, spisning, barnets motoriske udvikling, tilknytning til forældre, bedsteforældre eller andre som muligvis allerede har passet barnet.

I vores forældresamarbejde lægger vi vægt på at vi har en afslappet dialog i hverdagen som skaber tillid, åbenhed og ærlighed. I den daglige dialog er det vigtigt at stemningen er god og også til tider kan indeholde en vis portion humor.

Vi søger en gensidig forståelse hos forældre for at vi i afleveringen har brug for at vide hvordan f.eks. morgenen har været, har barnet sovet godt, skal der ske noget når barnet bliver hentet eller andet. Det er vigtigt for os at forældre forstår at inddrage os i, hvad der sker udenfor vuggestuen, idet det kan hjælpe os i dialogen med barnet i løbet af dagen.

Eksempel

En dreng har en morgen svært ved at blive afleveret og putter sig ind til sin far. Vi snakker med drengen om at det er lidt svært og så siger faren "husk at vi skal fortælle hvem der henter dig idag" - drengen lyser op og fortæller den voksne at det er farmor og farfar der kommer og de skal gå en tur. Herefter er drengen klar til at sige farvel og går med den voksne.

Idet vi får denne information, giver det os voksne mulighed for at italesætte, hvad der senere skal ske. Vi har mulighed for sammen med barnet at snakke om hvad der er vigtigt for dem og hvad de glæder sig til. Her har vi mulighed for at trøste børnene med forståelse for deres savn og på den måde lette en hverdag, der nogle dage kan være svær.

Det er afgørende for os, at vi i hverdagen har tid og plads til at snakke med forældre, når noget er vigtigt i forhold til barnet. Vi oplever at forældre gerne vil dialogen og føler sig trygge ved at skulle tale om det, der er svært og usikkert. Til tider kan vi opleve, at det kan være en udfordring at skabe plads til at tale om de svære ting i dagligdagen. Hvis vi fornemmer et behov for en mere dybdegående snak eller forældre beder om dette, sørger vi for at skabe mulighed for dialog via enten telefonsamtaler, Aula eller at vi aftaler et møde i vuggestuen. Det er vigtigt, at vi respekterer vores tavshedspligt og at vi ikke står og taler om de svære emner mens børn eller andre forældre er i nærheden. Derfor skal der være mulighed for at man som forældre kan gå til os og bede om en personlig og privat samtale.

I Nordvænget har vi forståelse for at forældresamarbejdet kan være præget af forskellige kulturelle baggrunde, værdier og forståelser for hvordan et familieliv leves. Vi er nysgerrige og interesserede i gennem dialogen med forældrene at få indblik i, hvad det er, der præger det enkelte barns opvækst. Yderligere er vi opmærksomme på, hvordan vi formidler vigtige informationer til forældrene. Hvordan vi i Nordvænget søger i de pædagogiske læringsmiljøer at skabe fællesskaber, hvori barnet øver i at indgå i den kultur vi har og med værdier for, hvordan vi er sammen f.eks. omkring måltid, samling og børnefællesskaber. Vi forsøger at formidle og delagtiggøre forældrene i den dannelsesproces, som vi skaber for det enkelte barn og børnegruppen.

Vi ønsker at sikre en gensidig forståelse, så både vi og forældre kan overlevere og videreformidle de nødvendige informationer, der er at give, både i tale og på skrift. Vi sikrer os dette ved bl.a. at have talk med til samtaler hvis nødvendigt. Vi giver tid til at sørge for at uddybe og forklare og tid til forældres spørgsmål.

Gennem TOPI kan vi sammen med forældrene gøre brug af vores viden omkring barnets trivsel, udvikling og læring ud fra barnets sociale, fysiske, læringsmæssige og personlige trivsel. Vi gør brug af sparring i personalegruppen. Her reflekterer vi over, hvordan vi taler med og til forældre og hvordan vi gerne selv vil tales til - både når det går godt og når noget bliver svært. Vi gør i personalegruppen brug af vores faglige viden samt vores erfaringer i at samarbejde med forældre omkring et barn og vi vender gerne tilbage til forældre, hvis vi bliver i tvivl om vi får sagt tingene på en ordentlig måde. Vi lægger også op til at forældre meget gerne må komme til os, hvis der er tvivl omkring samarbejdet.

Vi gør brug af eksterne samarbejdspartnere som f.eks. tale- hørepædagog, socialrådgiver, sundhedspleje, fysioterapeut og psykolog. Vi skal bede forældrene om tilladelse til dette. Det er vigtigt for os at få formidlet, hvorfor vi mener der er behov for sparring omkring et barn og at vise at vi forstår at det kan være svært for forældre og at der kan opstå usikkerhed og tvivl. Vi ser de eksterne samarbejdspartnere som en foranstaltning til sparring og støtte mhp. at varetage barnets trivsel, udvikling og læring. Vi bruger samarbejdet til at løfte vores pædagogiske blik på barnet og børnegruppen.

Når et barn skal starte i Nordvænget inviterer vi gerne til rundvisning, hvor vi kan få den første snak med forældrene omkring barnet. Her fortæller vi om vores hverdag og om vuggestuens pædagogik og værdier. Når barnet er startet er forældrene med de første dage, hvor vi kan tale mere ind i barnets udvikling og basale behov som søvn og spisning. Efter 2-3 måneder holder vi en introsamtale, hvor vi har lavet den første trivselsvurdering TOPI. Det giver os mulighed for at tale med forældrene om hvordan vi arbejder pædagogisk og tilrettelægger læringsmiljøer, der understøtter deres barns udvikling og trivsel både læringsmæssigt, sprogligt, fysisk og socialt. Forældrene har her mulighed for at informere os om, hvordan de oplever deres barns trivsel og udvikling, hvilket er vigtig viden for os. I samtalen lægger vi op til en dialog med plads til de spørgsmål der måtte være.

Én gang årligt holder vi forældremøde, hvor der bl.a. er valg til forældrebestyrelse og hvor vi fortæller om vores pædagogiske arbejde heri arbejdet omkring læringsmiljøerne i Nordvænget.

Årligt holder vi en julefest, fællesspisning og bedsteforældredag. Her møder vi familierne på en mere uformel og afslappet måde, hvor vi hygger og snakker om løst og fast.

Børn i udsatte positioner

Dagtilbud skal reflektere over, hvordan det pædagogiske læringsmiljø organiseres og tilrettelægges, så det også tilgodeser og understøtter børn i udsatte positioners læring. Børn i udsatte positioner kan fx være børn med en svag socioøkonomisk baggrund, børn med en fysisk eller psykisk funktionsnedsættelse, børn i risiko for at stå uden for fællesskabet. (Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 26)

Furesø Kommune har opmærksomhed på børns trivsel, udvikling, læring og dannelse. Alle børn skal opleve sig som betydningsfulde og bidragende i fællesskaber og opleve at de har deltagelsesmuligheder. For at sikre dette anvender vi fælles redskaber og metoder.

Furesø Kommunes dagtilbud benytter en model for **Tidlig opsporing**, der systematiserer trivselsarbejdet og har særligt fokus på forældreinddragelse og det tværfaglige samarbejde. Formålet med trivselsvurderinger er tidligt at få øje på børn, der befinder sig i udsatte positioner og som ikke synes at trives i deres hverdag. Hvis et barn ikke trives, inviteres forældrene til dialog, hvor man sammen vurderer hvordan trivslen kan forbedres og hvordan dagtilbud og hjemmet kan justere, for bedre at kunne understøtte børnenes trivsel og udvikling.

Pædagogiske Arbejdsprocesser Furesø, PAF, en analysemodel og en fælles referenceramme for arbejdet med inklusion, kan anvendes for bedre at kunne få øje for sammenhængen mellem et barns trivsel og det pædagogiske læringsmiljø barnet indgår i.

I forhold til det enkelte barn beskrives indsatsen som:

- en **generel indsats**, den indsats, som alle børn behøver for at trives, udvikles, lære og dannes
- en **fokuseret indsats**, der er målrettet og af kortere varighed
- en **særlig indsats**, af længere varighed og involverer ofte fagpersoner udenfor dagtilbuddet, fx logopæd, fysioterapeut, psykolog

Dagtilbud har mulighed for at få faglige sparring af et tværfagligt team.

Hvordan samarbejder vi med forældrene om barnets og børnegruppens trivsel og læring?

Børn i udsatte positioner

Hvordan tilrettelægger vi vores pædagogiske læringsmiljø så børn i udsatte positioner føler sig værdifulde og som aktive deltagere og inddraget i børnefællesskabet?

I Nordvænget lægger vi vægt på at alle børn skal føle sig værdifulde, betydningsfulde og som aktivt deltagende i vores børnefællesskaber uanset hvilke forudsætninger de kommer med. Alle børn har lige ret til trivsel, udvikling, læring og dannelse. Vi arbejder for, at børn i udsatte positioner får mulighed for at indgå som det menneske de er og selvfølge med blik for at den støtte de har brug for er til rådighed for at kunne indgå på lige fod med andre børn. Vi ser børnenes forskellige kropslige og verbale udtryk som udtryk

for biodiversitet. At børn ikke optræder med fejl eller undtagelser, men at børn skal forstås som almene variationer af mennesket (s. 114, 2018, Jensen, A. K., et.al.)

I vores pædagogiske tilrettelagte læringsmiljø arbejder vi ud fra en struktureret og tydelig hverdag, hvor vi søger at gøre det let forståeligt for alle børn at se, hvad der skal ske. Hver dag kl. 9 afholder hver stue en samling med børnegrupperne. Her benytter vi en tavle med piktogrammer til at gennemgå dagen. Sammen med piktogrammerne har vi billeder af stuens børn og voksne, så det også er tydeligt hvem, der skal hvad og med hvilken voksen. På den måde får vi også indrammet børn i udsatte positioner, som har større behov for spejling og fortolkning gennem billeder og piktogrammer. Vi ser hvem, der har yderligere behov for at benytte piktogrammer i overgange og skift. I børnegrupperne oplever vi, at alle børn har stor glæde af piktogrammer og billeder i hverdagen og for stuenes børnegruppe er det blevet helt almindeligt at kigge på piktogrammer og billeder på tavlen. På den måde oplever børnefællesskabet det ikke som noget særligt eller specielt, når vi i perioder også benytter piktogrammer til nogle af børnene i for eksempel overgange eller andre situationer.

Den struktur vi arbejder med hjælper os med at opnå et blik for, hvilke rammer der skal til for at alle børn og også dem i udsatte positioner kan indgå i vores rutiner, aktiviteter og børnekulturen. Vi oplever at det gavner alle børn i hverdagen, at vi holder en fast struktur, samtidig med at vi også oplever, at det åbner op for en grad af valgfrihed for børnefællesskabet indenfor de givne rammer. Vi arbejder med rammer, hvori vi kan få øje på hvilke børn, der har behov for særlig indsats f.eks. i samspillet med andre børn. Vi skal altså både understøtte deres deltagelse, valgmuligheder og have øje for deres behov.

Hvordan sikrer vi os at vi får øje på børn i udsatte positioner

I vuggestuen Nordvænget har vi opmærksomhed på at få øje på børn i udsatte positioner samt at sikre at det er den rette hjælp og sparring barnet, personalet og forældrene får og at hjælpen sikrer, at barnet føler sig ligeværdig og som en del af fællesskabet i vuggestuen. I Nordvænget inkluderes alle børn, alle er aktivt deltagende i hverdagen og det enkelte barns ressourcer fremhæves og understøttes, så de selv kan være med til at skabe en hverdag, hvor de er en del af fællesskabet.

Vores læringsmiljøer tilrettelægges mhp. at sikre den generelle udvikling af alle børn - det er derfor også her at vi får øje på børn, der ikke trives og som ikke har optimale betingelser for deltagelse. Børn i udsatte positioner er både børn der har begrænsede deltagelsesmuligheder i læringsmiljøer, i sociale samspil og fællesskaber samt børn med fysiske/psykiske handicap.

Gennem trivselsvurderinger hvert halve år kan vi fastholde vores opmærksomhed på børn med behov for særlig indsats.

Grænsen mellem at være i trivsel, særlig opmærksomhed og bekymring er ikke sort og hvid eller efter fast skabelon og det er ikke et "stempel" vi giver barnet. Børn er ikke nødvendigvis udsatte i hele deres hverdag eller i hele deres institutionsliv. Det kan skifte mellem læringsrum og være kortere eller længerevarende perioder. Det er vigtigt at vi får øje på børnenes ressourcer, så disse kan komme i spil og barnet kan føle sig som aktivt deltagende og medskabende i eget liv - i fællesskabet og hverdagen. Et barn kan godt trives og udvikle sig godt på nogle områder, men have udfordringer i andre. F.eks. kan vi have et barn der ikke indgår i samspil og legerelationer med de andre børn, men som trives og udvikler sig på andre områder. I den situation kan vi vurdere at barnet vil komme i opmærksomhed og vi vil støtte barnet med metoder og redskaber, der kan hjælpe det med at skabe opmærksomhed og kontakt til de andre børn. Vi kan også vælge at sætte barnet i trivsel og stadig arbejde med samme metoder, redskaber og dialog med forældrene. Det er en individuel vurdering.

Alle trivselsvurderinger udgives til forældrene. Vi har dagligt stort fokus på forældresamarbejdet og holder løbende forældrene informeret om børnenes trivsel, udvikling og dagligdag. Når vi igangsætter en indsats, er det vigtigt at vi bruger de observationer vi har af barnet og det læringsmiljø, det er en del af. Hvad er det, der er til stede i læringsmiljøet som gør, at et barn ikke trives eller udvikler sig. Hvilke barrierer er til stede,

som gør det svært at opfylde og hvilke ubelyste muligheder har vi for at handle, så barnet igen bliver deltagende i læringsmiljøet.

Som en start vil vi sætte ind med den viden og det blik for barnets ressourcer vi har og se om vi kan hjælpe barnet på vej. Hvis vores tiltag ikke er tilstrækkelige og vi som personale har udfordringer med at finde ud af barnets hensigt og hvad der er årsag til, at det ikke trives eller udvikler sig, har vi flere metoder og sparingsmuligheder vi tager i brug.

Vi har i Nordvænget erfaring og faglighed, der bruges, når vi får øje på børn, der er i en udsat position. Vi ved ofte hurtigt hvilke tiltag, der vil være brugbare og har blik for at observere barnet i de forskellige læringsmiljøer

det er i, i løbet af deres hverdag. Vi kan f.eks. afprøve om det er sammensætningen af børn, der skal laves om på, om barnet i en periode har brug for ekstra omsorg, om barnet har brug for tæt guidning i særlige situationer eller måske har brug for synliggørelse af skift og handlinger i løbet af dagen ved hjælp af piktogrammer. Vi bruger hinandens viden og erfaring på tværs af huset, og har pædagogisk sparring mellem kolleger.

Hvordan samarbejder vi med forældrene om barnets og børnegruppens trivsel og læring?

Det vigtigste vi kan gøre for børn i udsatte positioner, for deres deltagelse i fællesskabet og deres videre udvikling, er at inddrage forældrene i vores opfattelser og observationer og lytte til deres oplevelser og fortællinger om deres hverdag. Vi skal fælles gøre brug af hinandens viden og metoder, for at sikre trivsel og sammenhæng for børnene. Vi ejer ikke sandheden omkring et barn og har ikke altid svaret på en udfordring, men vi er bevidste om at vi taler ud fra en faglig viden samt en erfaring i at arbejde med børn. Der skal være en fælles respekt for at der arbejdes forskelligt fra barn til barn og at vi forventer noget forskelligt af børnene. Vi sikrer at alle børn har mulighed for at deltage aktivt i børnefællesskabet og læringsmiljøet og vi stiller krav til dem i det omfang de kan opfylde disse. Det er vigtigt at forældrene har respekt for at vi ikke opfatter, forventer og handler på samme måde over for alle børn - men at alle børn har mulighed for at deltage, som det menneske de er.

Vi har brug for forældrenes viden og de har brug for vores, således at vi kan arbejde fælles mod børnenes trivsel, udvikling, læring og dannelse.

Sammenhænge

Dagtilbud tilrettelægger et pædagogisk læringsmiljø, der skaber sammenhæng til o-klasse. At skabe sammenhæng kan fx handle om at børn i dagtilbud får positive erfaringer med at deltage i fællesskaber, så barnet får positive forventninger til de sociale fællesskaber i skolen. At det pædagogiske læringsmiljø skal have fokus på at understøtte, at børnene tør møde nye udfordringer, fordybe sig, være vedholdende, kunne indgå i et børnefællesskab og tage initiativ til at indgå i relationer. (Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 27)

Furesø Kommune har fokus på at skabe sammenhænge for det enkelte barn omkring alle de overgange børn oplever. I hverdagens overgange mellem dagtilbud og hjem, i opstarten på dagtilbudslivet, overgangen mellem dagpleje eller vuggestue til børnehave, også i det integrerede dagtilbud og endelig overgangen til tidlig fritidsordning, FFO og skole.

I Furesø Kommune benyttes der ved alle børns overgange et [overgangsskema](#). I dette skema uddyber forældre og pædagogiske medarbejdere de opmærksomheder, som det vil være væsentligt, at pædagogiske medarbejdere i det nye tilbud kender til for bedst muligt at støtte det enkelte barn i at anvende sine erfaringer og kompetencer i den nye pædagogiske kontekst. Overgangsskemaet er oversat til flere sprog.

Furesø Kommune har et fælles afsæt for overgangen fra børnehave til skole, der beskriver [principper og procedurer for den gode overgang](#), herunder en overgangsplan. Overgangsplanen skal sikre, at alle børn i Furesø får fælles erfaringer og oplevelser, de kan inddrage i de nye fællesskaber, som de træder ind i ved overgangen fra børnehave til skole og FFO. Derudover indgår dagtilbud, FFO og skole lokale aftaler der understøtter børnene i overgangen og sikrer godt samarbejde mellem medarbejderne.

Dagtilbud skal inddrage forældrebestyrelsen omkring hvordan de kan medvirke til at skabe gode overgange fra hjem til dagtilbud, mellem dagtilbud og fra dagtilbud til FFO/skole.

Furesø Kommune har iværksat en prøvehandling hvor flere dagtilbud tager på hjemmebesøg i familier inden start i dagtilbud. Nogle steder sammen med sundhedsplejen.

Hvordan tilrettelægger vi vores pædagogiske læringsmiljø for de ældste børn, så det skaber sammenhæng til FFO og 0. klasse, herunder evt. lokale aftaler mellem dagtilbud og FFO-skole.

Sammenhænge

Hvordan tilrettelægger vi vores pædagogiske læringsmiljø for børnene, så det skaber sammenhæng i dagligdagen, sammenhæng mellem hjem og vuggestue og mellem vuggestue og børnehave?

Sammenhænge handler for os om at skabe mening for børnene. At de i vuggestuen oplever sammenhæng gennem dagen og at der opstår en logisk forbindelse mellem daglige rutiner og aktiviteter, samtidig med at det bliver muligt for børnene at skelne mellem disse. Det handler om genkendelighed og at børnene får en stabil og tryk dag, hvor de lærer at begå sig i en overordnet defineret ramme og lærer at agere heri. Når vi i Nordvænget taler sammenhænge, kommer vi også til at tale overgange. Det er de overgange børnene oplever igennem dagen mellem rutiner og aktiviteter. Yderligere er der også overgang mellem hjem til vuggestue og senere mellem vuggestue og børnehave.

Sammenhænge og overgange i dagligdagen i vuggestue

I vuggestuen oplever børn og voksne gennem hele dagen, overgange og sammenhæng mellem disse. Det starter, når de møder ind om morgenen. Her møder de overgangen mellem hjem og vuggestue. Her er det vigtigt at børnene oplever en åbenhed og imødekommenhed, mellem forældre og personale da dette er med til at sikre en god start på dagen for barnet. Her får personalet info om hvordan morgenen er forløbet og hvad der rører sig hjemme. Både forældre og personale er opmærksomme på, hvordan barnet er vant til at blive afleveret og hvad barnet den givne morgen har brug for.

Når vi arbejder med at hverdagen skal være sammenhængende og give mening for barnet, er vi med til at sikre at børnene kan navigere i hverdagen og at de kan danne erfaringer med at tage initiativ selv. Et eksempel hvor børnene har taget en rutine/voksenstyret aktivitet til sig er vores formiddagssamling. Hver morgen kl. 9 holder stuerne samling hvor vi sidder på gulvet og synger og fortæller om dagen.

Eksempel

Tre børn skal have tøj på, de to tager selv flyverdragt på mens den tredje får hjælp. Da den ene er færdig spørger han om sin hue der ligger højt - "øjeblik, jeg hjælper lige færdig" svarer den voksne, han venter herefter til han får huen. Da de en efter en bliver færdige sætter de sig ved radiatoren og venter til alle børn og den voksne er færdige, så de kan gå ud sammen.

Når børnene går i garderoben for at få tøj på og skal på legepladsen, venter de både på at få hjælp og de venter siddende på at alle er klar til at gå ud.

Det er en rutine, hvor der bliver skabt mening og sammenhæng da vi dagligt arbejder med at vente på tur og det er den samme rutine i samme rum. Når børnene lærer at vente i garderoben, tager de læringen og erfaringen med videre og det giver mening for dem at vente, når de bliver bedt om det eller når der opstår en situation, hvor det bliver naturligt at de skal vente. Vi støtter børnene i at se, at det ikke kun er dem, der venter på de andre, men at de også oplever glæde ved, at andre børn venter på dem. At det er en del af det, at være i fællesskabet, hvor vi alle venter på hinanden.

Vi ser børnestyrede overgange i de tidsrum, hvor der ikke er planlagt en bestemt aktivitet eller hvor der er rutiner der følges - f.eks. frokost, skiftning, afslapning og putning. Det er her hvor barnets spor følges, barnet udtrykker hvad det har brug for og har lyst til. F.eks. mellem kl 8 og kl 9 er der ikke faste aktiviteter. Det er her der skal være tid til at modtage børn og her personalet løbende møder ind. Vi har fokus på voksens positioner, så det er tydeligt for børnene hvor vi er. Det er her børnene starter dagen i deres eget tempo og hvor de kan vælge hvad de har lyst til for at dagen får et godt afsæt.

Det faste personale i vuggestuen er bevidste om at skabe sammenhængende overgange, der giver mening for børnene. Vi er enige om at gøre tingene ens og have respekt for at genkendeligheden i dagligdagen er med til at skabe sammenhæng og heraf læring.

Sammenhænge og overgang fra hjem til vuggestue

Når barnet skal fra hjem til vuggestue er vi bevidste om den dobbeltsocialisering, der sker. Inden vuggestue har det enkelte barn været vant til én kultur, nemlig hjemmets. Her har det oplevet at være sammen med forældre, evt. søskende og anden nærmeste familie. Barnet kender på dette tidspunkt kun én konstruktion af hvordan man er sammen. Eventuelt har barnet også allerede oplevet at blive passet af f.eks. bedsteforældre eller anden nært knyttet familie eller omgangskreds. Når barnet starter vil det opleve, at skulle lære at begå sig i en vuggestue kultur, som kan være anderledes end hjemmets kultur.

Det er vigtigt for os, at vi gennem samarbejde og dialog med forældrene søger at skabe så god og tryk en overgang for barnet. At skabe sammenhæng mellem hjem og vuggestue så barnet oplever genkendelighed og dermed også tryk. Dette gør vi ved at tale med forældrene om barnets basale behov f.eks. i forhold til at sove, spise, amning, bruger barnet sut og barnets fysiske udvikling.

Det er vigtigt for os, at forældrene kan dele det der fylder i forhold til barnet og at de oplever vores ønske om et godt forældresamarbejde omkring barnet. Vi mener at vores gode positive dialog i denne situation smitter af på barnet og hjælper og støtter det i at skulle føle sig tryk ved at blive afleveret af forældrene til nye voksne, som det først skal til at lære at kende. Vi lytter til de tanker og overvejelser og eventuelle bekymringer forældrene gør sig når de skal aflevere deres barn. I det at skabe en overgang for barnet er det vigtigt, at vi skaber en form for overensstemmelse og sammenhæng mellem personale og forældrene, så overgangen bliver så tryk som mulig. Når barnet har været tre måneder i vuggestuen laver vi den første TOPI, hvor vi kigger på barnets personlige, sociale, læringsmæssige og fysiske trivsel. Herefter holder vi en introsamtale, hvor vi gennem dialog med forældrene kan samstemme hvordan barnet har det i vuggestue og i hjemmet. Hvad kan forældrene genkende som vi fortæller om barnet og omvendt. Det kan være bekræftende for forældre, at opleve at vi genkender beskrivelser som de kommer med hjemmefra og

derigennem støtte op om barnets udvikling. Som eksempel kan vi tale om at barnet er klar til at øve i at spise med ske og gaffel selv. Som forældre kan man være i tvivl om hvornår man skal starte på dette.

Sammenhænge og overgang fra vuggestue til børnehave

Når barnet skal starte i børnehaven, er det vigtigt, at det har nogle erfaringer med sig som det kan gøre brug af for at gøre overgangen mere tryk. Børn der har større søskende i den kommende børnehave har en idé om hvor de skal hen, men de fleste har ikke forståelse for, hvad det betyder at starte i børnehave og hvad børnehavelivet er. Derfor er det vigtigt for os at vi har givet børnene mulighed for at ruste sig til forandringer, til at kunne navigere i overgange i løbet af en dag og turde møde det ukendte. Dette gør vi ved at børnene gennem deres vuggestuetid skaber erfaringer som kan tages med videre. F.eks når vi øver at vente på tur i forbindelse med garderoben, så har de en erfaring de ikke skal bruge kræfter på at lære - de kan i stedet deltage aktivt i den nye institution. Når børnene har erfaringer med f.eks. turtagning, måltid og sociale spilleregler, er det nemmere for dem at aflæse og lære hvordan de skal begå sig i disse situationer som måske gøres anderledes det nye sted, men meningen er den samme. Disse erfaringer bliver en del af børnenes dannelsesproces og gør det også nemmere at lære nye færdigheder og kompetencer og lære det nye sted at kende, da børnene har mulighed for at være aktivt deltagende og tage initiativer. Børnene kan med deres erfaringsdannelse, nemmere tage del i det nye liv i børnehaven. Op mod børnehavestart er det også vigtigt for os, at have tæt dialog med forældrene om, hvad der forventes og hvad vi øver for at ruste børnene til børnehavelivet. Det er vigtigt at vi arbejder sammen omkring selvhjulpethed, at vente på tur og at lære børnene sociale spilleregler.

I forbindelse med overgangen mellem vuggestue og børnehave tilbyder vi alle familier en samtale mellem vuggestuen, børnehaven og forældrene. I denne samtale udveksler vi viden om barnet, som giver børnehaven mulighed for at støtte op i overgangen. Formålet er således at formidle viden, der kan støtte barnet i at bruge sine erfaringer og kompetencer, så overgangen bliver så let og genkendelig som muligt. Vi tager på et børnehavebesøg inden og laver en bog med billeder fra barnets tid i vuggestue. Vi laver to kopier af denne, så der både kan komme en bog med hjem og en bog til den nye børnehave.

Inddragelse af lokalsamfundet

I den pædagogiske læreplan skal dagtilbuddet overveje, hvordan lokalsamfundet i form af fx biblioteker, museer, idræts tilbud og - faciliteter, plejehjem, erhvervsliv mv. kan inddrages med henblik på at styrke dagtilbuddets pædagogiske læringsmiljø. Dagtilbud kan invitere ældre medborgere, skolebørn eller andre frivillige i lokalsamfundet, der ønsker at bidrage med en særlig viden eller interesse inden for eksempelvis natur, sport, musik, sundhed eller håndværk. (Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 29)

I [Furesø Kommune](#) er der mange muligheder for at inddrage lokalsamfundet, fx Skolelandbruget, Hjortøgaard, biblioteker, idrætsfaciliteter, legepladser, Musikskolen, plejehjem, museer og mange

muligheder for at udnytte forskellige naturområder, skov, sø, landbrug til forskellige pædagogiske aktiviteter.

Dagtilbud skal inddrage forældrebestyrelsen omkring hvordan de kan medvirke til at bringe ressourcer i lokalområdet i spil.

Hvordan inddrager vi lokalsamfundet i arbejdet med at skabe pædagogiske læringsmiljøer for børn?

Når vi i Nordvænget inddrager lokalsamfundet er det med tanke for at give børnene en erfaring med at opleve og lære at begå sig i det samfund de er en del af. Børnene skal føle sig trygge og klar til at indtage fremtiden og de muligheder lokalsamfundet byder på. Lokalsamfundet er her børnene kan danne erfaringer til at begå sig videre ud i verden.

Vi udforsker og oplever sammen med børnene og har både mulighed for at følge børnenes spor og at præsentere børnene for nye indtryk og oplevelser. Vi er bevidste om vores ansvar i, at vi muligvis præsenterer børnene for sansemæssige, natur og kulturelle oplevelser som er nye for dem. Vi sørger for at skabe tryghed i de situationer hvor børnene oplever nyt. Det kan f.eks være når vi bliver inviteret i teater. Her skal børnene forholde sig til at lyset bliver slukket og der bliver lidt mørkt, og dette kan være grænseoverskridende for nogle børn når det er første gang. Yderligere skal vi også ruste børnene til nye oplevelser og det at kunne færdes i et nyt rum, hvor der er udstukket nogle regler og rammer for, hvordan man agerer uden man præcist kender dem på forhånd. F.eks. lærer vi børnene at indgå på en stille og rolig måde på et bibliotek. Børnene lærer hvordan man generelt opfører sig, når man er på biblioteker og de får ydermere en fornemmelse af hvordan man generelt opfører sig på kulturelle steder som f.eks. museer og biografteater. Vi er bevidste om at give børnene en erfaringsdannelse i forhold til, hvordan vi begår os i forskellige rum.

At inddrage lokalsamfundet giver mulighed for at skabe sammenhæng i børnenes hverdag. F.eks. når vi tager på børnehavesbesøg. Her får børnene mulighed for at snuse til hvad der bliver deres fremtid og hvad det er vi voksne taler om, når vi begynder at introducere barnet til at det er stort og snart skal i børnehaven. Vi giver børnene mulighed for at forstå det miljø de skal vokse op i og mulighed for at fortælle deres oplevelser videre. Vi fortæller forældrene, hvad barnet har oplevet og hvad de blev optaget af, og derigennem kan vi være med til at give inspiration til oplevelser for forældre og børn i lokalsamfundet. Udover biblioteket gør vi i lokalsamfundet også brug af kulturelle tilbud som kirken til jul, hvor børnene oplever en gudstjeneste på deres niveau. På Farum Bytorv og i kulturhuset kigger vi på nisse udstillinger og i galleriet følger vi nye kunststudstillinger.

Når vi tager ud i lokalmiljøet er det for at give børnene oplevelser og erfaring. Vi kan f.eks. udfordre dem motorisk ved at gå på en legeplads de ikke er vant til, vi kan tage i skoven, hvor børnene har mulighed for at være nysgerrige og undersøge skovbunden. Vi tager til Farum Sø, hvor vi ser på søens bevægelser og ændringer ved søbredden og vi kan gå på Skolelandbruget, hvor vi lærer om dyrenes hverdag. Udover at have mål om børnenes oplevelser og erfaringer i lokalsamfundet, så lytter vi også til hvad de gerne vil opleve.

Eksempel

Børnene er generelt også glade for vejarbejde og renovationsarbejde, og hvis vi ved vi kan opsøge det, så gør vi gerne det. Børnene viser ofte stor interesse og beundrer de store maskiner, der graver og lægger asfalt og efterspørger ofte at få lov at komme ud og kigge på.

Et ønske som dette efterlever vi gerne, hvis det kan lade sig gøre, både for at følge børnenes interesse, men også for at give dem oplevelse af at blive hørt og indgå i demokrati omkring hverdagens indhold og oplevelser.

I vuggestuen søger vi at give børnene redskaber så de gennem leg kan fortolke det de har oplevet, når vi har været ude. Vi har f.eks. bøger med gravemaskiner og vi har legetøj med dyr som de oplever på Skolelandbruget.

Rent praktisk når vi bevæger os rundt uden for vuggestuen er det efter samme princip som strukturen og aktiviteterne indendørs. Vi tager afsted i små grupper, så nærværet er til stede og der er mulighed for at hvert barn kan komme til orde og blive hørt. Vi vil gerne give os god tid til at børnene kan opleve de små detaljer. Hvis vi skal afsted med klapvogn har vi mulighed for at have 3 børn pr. voksen - 2 børn der sidder og 1 der går ved siden af. Vi har også en klapvogn hvor der kan sidde 4 børn. Vi har en ladcykel, så vi kan komme lidt længere omkring. Da vi i det daglige sørger for at være tilbage i vuggestuen inden frokosttid eller inden de skal sove, giver cyklen os mulighed for f.eks. at nå en tur til skolelandbruget og i skoven. Når børnene nærmer sig børnehavealderen tager vi på gåture, hvor vi forbereder børnene på og øver dem i, at gå to og to og holde i hånden. Vi øver i at passe på hinanden og passe på i trafikken og på stierne. I områder som skoven, Skolelandbruget og legepladser får børnene lov til selv at gå rundt og gå på opdagelse. Vi vil følge barnets spor og kigge nysgerrigt med hvis der er noget, barnet vil undersøge og være nysgerrig på. Det kan også være at vi får øje på et barn, der ikke ved, hvad det skal tage sig til eller som ikke ser meningen med stedet vi er. Så vil vi voksne hjælpe på vej, ved at vise hvad der kan laves. F.eks. at der er en hængebro på en legeplads der kan være sjov at gå på, selvom det ser svært ud, eller at vi kan kaste sten i de store vandpytter i skoven.

De seks læreplanstemaer

Til hvert af de seks læreplanstemaer er udarbejdet to overordnede mål. Den pædagogiske læreplan beskriver hvordan det pædagogiske læringsmiljø understøtter børn læring indenfor og på tværs af de seks læreplanstemaer.

Til hvert læreplanstema præsenterer vi eksempler på hvordan vores pædagogiske læringsmiljø dels understøtter de to mål til det enkelte tema, hvordan det relaterer sig til det pædagogiske grundlag og endelig hvordan det ses i samspil med de øvrige læreplanstemaer.

De seks læreplanstemaer

I beskrivelsen af de seks læreplanstemaer arbejder vi ud fra den gældende lovgivning jævnfør Dagtilbudsloven. Her hæfter vi os ved §8 stk. 4, hvor der står at vi ved at arbejde med de seks læreplanstemaer kan skabe pædagogiske læringsmiljøer, der “understøtter børns brede læring, herunder nysgerrighed, gåpåmod, selvværd og bevægelse”

(<https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2020/2>)

Vi arbejder ud fra en faglig bevidsthed om, hvad vi tilbyder indenfor de enkelte temaer og hvordan vi bruger dem. Vi ønsker at definere og have øje for, hvilken udvikling det enkelte barn gennemgår, og vi er bevidste om, at vi har ansvaret for hvert enkelt barns trivsel, udvikling, læring og dannelse.

Alsidig personlig udvikling

Alsidig personlig udvikling drejer sig om den stadige udvidelse af barnets erfaringsverden og deltagelsesmuligheder. Det forudsætter engagement, livsduelighed, gåpåmod, vedholdenhed og kompetencer til deltagelse. (Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 36-37)

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udfolder, udforsker og erfarer sig selv og hinanden på både kendte og nye måder og får tillid til egne potentialer. Dette skal ske på tværs af blandt andet alder, køn samt social og kulturel baggrund.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte samspil og tilknytning mellem børn og det pædagogiske personale og børn imellem. Det skal være præget af omsorg, tryghed og nysgerrighed, så alle børn udvikler engagement, livsduelighed, gåpåmod og kompetencer til deltagelse i fællesskaber. Dette gælder også i situationer, der kræver fordybelse, vedholdenhed og prioritering.

Hvordan understøtter vores pædagogiske læringsmiljø børnenes alsidige personlige udvikling?

Alsidig personlig udvikling

Børn i Nordvænget oplever, at de er i et miljø med en god atmosfære. Børnene bliver mødt med en god tone i sproget og de oplever voksne, der er nærværende, omsorgsfulde og som er nysgerrige på børnenes initiativer og intentioner. Omsorgen og nærværet fra de voksne går forud for trivsel, læring, udvikling og dannelse. Det er det, der er grundlaget for at børnene føler sig trygge nok til selv at være nysgerrige, have gå på mod og være vedholdende i daglige udfordringer. Det er med til at udvikle dem og udvide deres erfaringsverden. Børnenes forskelligheder respekteres og det enkelte barn bliver hjulpet og mødt hvor det er i udviklingen. Til trods for at vi bruger både Sprogtrappe og motoriske milepæle til at vurdere børnene i, er vi bevidste om at følge dem hvor de er i udviklingen og ikke gå hurtigere frem, end at de kan følge med. Det sikrer vi ved at skabe tid til øvelse, at børnene får lov til gentagende gange at prøve det samme og ved at vi voksne er vedholdende og opmuntrende. Når vi som voksne opmuntrer, kan vi se at det skaber motivation for at turde prøve og gå på mod til at fortsætte og forsøge mange gange. Vi vil gerne opnå at de tør have en drivkraft der giver dem mod på at erobre livet og sikre dem erfaringer og kompetencer i deres udvikling. For at sikre at børnene oplever at vedholdenhed giver læring, har vi fokus på at give tid. Ud over at give tid til at øve, f.eks. selv at tage bukser af eller at kravle op ad stigen til barnevognen, giver vi også tid til at lytte til børnene og giver dem tid til at reflektere over hvad vi siger, f.eks. hvis vi beder dem om at kravle op på en stol men det er nyt for dem, så venter vi lidt inden vi fysisk hjælper eller siger det igen - de skal have lov til bruge tid til at tænke.

Det er vigtigt, at vi i rutinerne ved, at det kræver motivation og drivkraft for barnet og tid for, at få et barn til at blive ved med at have lyst til at gentage en daglig rutine. Også selv om man fra start ikke har en

bevidsthed om hvorfor og hvordan man skal gøre noget bestemt. Her skal de enkelte børn mødes ud fra deres egne præmisser og ressourcer så de kan have lyst og overskud til at blive i en daglig proces og i eget tempo efterhånden opleve, at det giver mening. Vi ser her hvordan gentagelser, det at barnet får tid til at fordøje nyt og at den voksne er vedholdende og nærværende, giver barnet mulighed for at lære nyt. Barnet lærer dog ikke kun at vaske hænder, men får også en erfaring med at øvelse giver ny kunnen. Forhåbentlig når barnet næste gang bliver sat i en situation hvor det ikke forstår meningen, vil det have gå på mod til at øve sig igen.

Igennem hele dagen arbejder vi med, at sikre at børnene oplever at have deltagelsesmuligheder, at de er en del af et fællesskab hvor de har en stemme der bliver hørt og hvor de kan få erfaringer med at sige til og fra. Gennem leg og aktiviteter møder de med og modspil fra andre børn. De får mulighed for at øve sig i at forhandle og for at lære hvordan de følelsesmæssigt skal forholde sig i f.eks. konflikter. Vi voksne er enten deltagende i legene eller tilgængelige/observerende. Vi hjælper med at guide og være rollemodeller i forhold til hvordan vi taler til og om hinanden, hvordan de lærer at afkode andres humør og følelser og lærer hvor deres egne og andres grænser er.

I samspil med andre børn opfordrer vi til, at de gerne må hjælpe hinanden. Dette er med til at give dem mulighed for at opleve at de er betydningsfulde og har en rolle i fællesskabet, samt lære dem at være opmærksomme på sine medmennesker og disses behov. Dette er også en vigtig del af deres dannelsesproces, at finde ud af hvem er jeg og hvordan skal jeg begå mig i forhold til andre.

Eksempel

En dreng på 1 år har i en periode været meget ked og de voksne har enten gået med ham på armen eller holdt ham i hånden. En dag da der er leg på stuen, bliver han pludselig ked igen. Den voksne siger " Øjeblik så kommer jeg", da hun lige skal hjælpe et andet barn færdig. En dreng på 2 ½ år går i mellemtiden over til drengen og holder først en arm rundt om hans skulder for at trøste, for derefter at prøve at tage ham i hånden for at følge ham over til den voksne. Drengen der er ked af det vil ikke gå med og er fortsat ked, men den voksne har set hvad den anden prøvede og anerkender ved at sige " hvor er det sødt af dig at trøste, selvom x ikke vil med så gjorde du det godt"

Her får vi øje på at drengen på 2 ½ har fulgt med i hvordan vi voksne prøver at trøste og han fornemmer at det er der behov for. At han bliver mødt med venlighed og forståelse for sin handling, gør at han motiveres til efterfølgende at prøve at hjælpe den anden dreng med legetøj, trøst eller bare en hånd om skulderen for at fortælle at han nok skal passe på ham. Drengen har fået øje på en kompetence hos sig selv i forhold til at tage initiativ og være deltagende i fællesskabet, han har overskud og ressourcer til at hjælpe og give omsorg til de andre børn.

Social udvikling

Udvikling af sociale handlemuligheder og deltagelsesformer foregår i sociale fællesskaber, hvor børnene kan opleve at høre til, og hvor de kan gøre sig erfaringer med selv at øve indflydelse og med at værdsætte forskellighed. Dagtilbud skal ikke kun bidrage til at udvikle børns selvstændighed og evne til medbestemmelse men også deres forståelse for, indlevelse i og solidarisk handlen i forhold til andre. Gennem relationer til andre udvikler børn empati og sociale relationer, læringsmiljøet skal derfor understøtte børns opbygning af relationer til andre børn, til det pædagogiske personale, til lokal- og nærmiljøet, til aktiviteter, ting, legetøj m.m. (Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 38-39 og Masteren til en styrket pædagogisk læreplan)

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn trives og indgår i sociale fællesskaber, og at alle børn udvikler empati og relationer.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte fællesskaber, hvor forskellighed ses som en ressource, og som bidrager til demokratisk dannelse.

Hvordan understøtter vores pædagogiske læringsmiljø børnenes sociale udvikling?

Social udvikling

I barnets sociale udvikling skaber vi fokus på, at det enkelte barn får plads til at være nysgerrig på sin egen tilgang til et fællesskab med andre børn og voksne. Barnet skal have mulighed for at skabe sig erfaringer i at indgå i et socialt samspil og barnet skal også skabe sig erfaringer i hvad det vil sige, at kunne trække sig fra et socialt samspil. Den erfaringsdannelse barnet får er med til, at barnet får et billede eller en fornemmelse af, hvem det er i forhold til andre mennesker. Barnet får opbygget selvværd, der bygger på empati og omsorg for sig selv og også empati og omsorg overfor andre. Det at kunne placere sig i et socialt fællesskab, hvor man kan øve samspilsregler og mulighed for at skabe et fælles tredje, hvor alle kan være med, har også betydning for, hvordan man ser sig selv. Når vi arbejder med dette, er vi som voksne bevidste om, at vi har et stort ansvar i at være medskabere af en sund kultur med plads til alle. Vi sætter rammerne for, at skabe netop det fælles tredje, hvor hvert barn kan indgå uden krav til ens personlighed og hvor alle kan deltage på egne præmisser.

Vi er bevidste om, at vi har ansvaret for at definere og vise barnet værdierne til fællesskabets bedste og i at vise dem hvordan man kan være sammen med andre. Vi som voksne er medskabere af og sætter dagsordenen for en fælles kulturforståelse og fællesskabsforståelse. Her arbejder vi med fokus på empati, omsorg og også solidarisk handlen for at skabe en sund social kultur med omtanke for sig selv og andre. Vi støtter her børnene i at få en god social udvikling, hvor der er plads til at øve sig, plads til at være sig selv og plads til at fejle og sejre.

Eksempel

To piger på legepladsen vil begge gerne have en gåvogn at lege med. Da der kun er en kan de ikke blive enige om hvem der skal lege med den først. Efter lidt tid giver den ene pige slip og går over til sandkassen.

Den voksne der er ved sandkassen siger til pigen "Øv, det var ærgerligt. Vi ser om du kan lege med den senere." Da der er gået 10 minutter kommer pigen med gåvognen hen og giver den til pigen ved sandkassen. Den voksne smiler til hende og spørger om hun er færdig med at lege med gåvognen. Hun svarer "ja" og den voksne siger anerkendende, at det er rigtig dejligt, at hun husker, at den anden pige også gerne ville lege med gåvognen, og at hun giver den til hende.

Vi ser hvordan den voksne støtter børnene i at sætte ord på en svær situation og støtter op om pigerne, så de begge har mulighed for at øve sig i et socialt samspil, der handler om at ville det samme. Begge piger får på hver deres måde erfaring i, at skulle sætte sig ud over sine egne behov. Det kan både være ved at måtte trække sig og også ved at udvise omsorg og omtanke for andre. Den erfaring kan de to piger bygge videre på i et senere gensidigt samspil.

Sproget er netop et vigtigt værktøj i det sociale samspil. Både det mundtlige og det kropslige og her er det vigtigt at vi som voksne støtter børnene med vores ord og eget kropssprog. Det giver dem mulighed for at øve i at sætte ord på deres behov i et socialt fællesskab. Når børn søger kontakt hos hinanden, er det vigtigt at vi voksne prøver at sætte ord på og give børnene mulighed for at vise om vi har forstået dem rigtigt.

Kommunikation og sprog

Børns kommunikation og sprog tilegnes og udvikles i nære relationer med barnets forældre, i fællesskaber med andre børn og sammen med det pædagogiske personale. Læringsmiljøet skal understøtte børns kommunikative og sproglige interaktioner med det pædagogiske personale. De pædagogiske medarbejdere er sproglige rollemønstre for børnene, og børnene guides til at indgå i fællesskaber med andre børn. (Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 40-41)

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udvikler sprog, der bidrager til, at børnene kan forstå sig selv, hinanden og deres omverden.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn opnår erfaringer med at kommunikere og sprogliggøre tanker, behov og ideer, som børnene kan anvende i sociale fællesskaber.

Hvordan understøtter vores pædagogiske læringsmiljø børnenes kommunikation og sprog?

Kommunikation og sprog

Grundlaget for sprog og kommunikation i Nordvænget bygger på en god atmosfære, så der er trygt og rart at være og alle føler sig trygge til at turde kommunikere og lære sprog. Vi ønsker at alle børn får mulighed for at udvikle sprog, der bidrager til at de kan forstå sig selv, hinanden og deres omverden. Læringsmiljøet skal understøtte, at alle børn gradvist udvikler sprog, så de opnår erfaringer med at kommunikere deres tanker, behov og ideer og at de gennem sproget oplever at blive en del af fællesskabet. Vores pædagogiske praksis i sprogarbejdet understøttes af teorien bag "The Hanen Program" (The Hanen Centre, 2016) der handler om samtaletyper, roller i samspil, udviklingsniveauer, turtagning, fællesskab og indblik i hvad barnet prøver at fortælle og hvordan det får mulighed for at tage initiativ.

Vi er i vores dialog med børnene opmærksomme på at lave korte sætninger, udvide sætninger med ord og turtagninger alt efter hvor i udviklingen barnet er. I turtagninger er vi som voksne bevidste om at vente på svar og samtidig holde øje med de små tegn som også kan være svaret. Med vores aldersgruppe er det ikke kun det sagte ord der tæller som en tur i en samtale, det er også øjenkontakt, mimik og gestikulation. Vi er af vores talepædagog og af Furesø kommune blevet anbefalet, at der over flere gange om dagen ses turtagninger med op til 5 skift mellem voksen og barn. Da vi kun har børn i 0-2 års alderen er vores erfaring, at vi ikke skal have fokus på hvor mange ture der er i en samtale. Vi er optaget af at kvaliteten, nærværet og initiativet i samtalen er det vigtige og at vi kan fastholde barnet i samtalen så længe det giver mening for barnet.

Eksempel

En dreng på 11 måneder der endnu ikke har verbalt sprog, kigger med hovedet på skrå på den voksne. Den voksne smiler og han smiler tilbage. Hun kigger væk, han kigger stadig på hende. Hun kigger hurtigt tilbage, smiler og siger hej. Han basker med armene op og ned og klukgriner. Denne scene udspiller sig flere gange som en slags "borte borte tit tit" leg.

Her er en situation, hvor der er nærvær og den lille dreng har mulighed for at tage initiativ og hans intention med behov for samspil med en voksen bliver forstået. Vi oplever dog ofte med denne aldersgruppe at de endnu ikke er klar til altid at holde fokus på samspillet. De er hurtigt videre til det næste, når de har opnået, hvad de ville i kommunikationen eller de bliver optaget af andet omkring dem.

For at stimulere børnenes sprog hjælper vi med at sætte ord på deres handlinger, følelser og det de oplever. Vi sætter ord på det børnene gør igennem hele dagen. Vi guider dem, når børnene øver selvhjulpenhed som f.eks. borddækning, i garderoben når børnene selv skal finde deres tøj og når de prøver at få det af og på. Vi støtter børnene i at kommunikere i relationen til og i samspillet med andre børn. Vi hjælper dem til at få øje på hinanden og give plads til hinanden. I konfliktsituationer giver vi børnene anvisninger og ord, som de kan bruge til at få erfaringer med at forhandle, være uenige, blive enige og være en del af et trygt og positivt fællesskab.

Vi er bevidste om i få ord og korte sætninger at fortælle og forklare, når vi f.eks. skal vente på hinanden, trøste hinanden eller vise hinanden hvad vi vil. Vi er også bevidste om at tale kan give meget støj og uro og at vi derfor også skal give plads til ro og stilhed for at fordøje indtryk og for at kunne fordybe sig i bl.a. leg, rutiner, ventetid og aktivitet.

En aktivitet i vores pædagogiske arbejde med kommunikation og sprog er læseleg (Maryfonden). Læseleg er dialogisk læsning, hvor der læses/leges en bog med 2-3 børn. Ideen er, at man gennem et forløb med den samme bog og samme børn, kobler ord og bevægelser og derigennem udvider børnenes ordforråd og sprogforståelse.

Det pædagogiske personale deltager løbende i kurser og sprog netværksmøder, hvor vi får ny viden og inspiration til arbejdet med sprogstimulering, sproglege og sproglige aktiviteter. Vi har også i det daglige mulighed for at hente inspiration hos talepædagoger. Det gør vi, når der er situationer, hvor vi har svært ved at finde den rigtige metode til at stimulere et barn eller en børnegruppe.

Når barnet er 2 år gennemgår vi Sprogtrappen. Hvis vi oplever en forsinket sprogudvikling eller manglende udvikling inddrager vi forældrene og vores talepædagog for at starte et samarbejde, så vi fælles kan hjælpe barnet i den sproglige udvikling. Vi lytter til hvad forældrene har af erfaringer. Vi opfordrer altid til at vi arbejder ens og lytter til hinandens tiltag, så barnet oplever at blive mødt af samme krav og på et niveau som det kan leve op til.

Krop, sanser og bevægelse

Børn er i verden gennem kroppen, og når de støttes i at bruge, udfordre, eksperimentere, mærke og passe på kroppen – gennem ro og bevægelse – lægges grundlaget for fysisk og psykisk trivsel. Kroppen er et stort og sammensat sansesystem, som udgør fundamentet for erfaring, viden, følelsesmæssige og sociale processer, ligesom al kommunikation og relationsdannelse udgår fra kroppen. (Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 42)

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udforsker og eksperimenterer med mange forskellige måder at bruge kroppen på.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn oplever krops- og bevægelsesglæde både i ro og i aktivitet, så børnene bliver fortrolige med deres krop, herunder kropslige fornemmelser, kroppens funktioner, sanser og forskellige former for bevægelse.

Hvordan understøtter vores pædagogiske læringsmiljø udviklingen af børnenes krop, sanser og bevægelse?

Krop, sanser og bevægelse

I vores tilgang til børnenes krop er det vigtigt for os, at have en forståelse af at kroppen ikke kun er et redskab til bevægelse. Kroppen er også et redskab til at forstå, føle og sanse verden omkring os og at vi hver især oplever og forstår verden gennem vores krop. Det er dette vi bygger hele vores eksistensgrundlag på og gennem kroppen at vi får en erfaring med hvem vi hver især er som menneske.

I forhold til det individuelle barns trivsel, udvikling, læring og dannelse har vi derfor ikke kun fokus på motorik og bevægelse i Nordvænget. Vi har også et stort fokus på hvordan børnene udvikler deres sanser med kroppen og hvordan vi har mulighed for at mærke ro og fordybelse.

Hver dag holder de enkelte stuer afslapning efter frokost. Hver stue vælger hver især hvad afslapningen skal bestå af afhængig af børnegruppens behov. Det kan enten være at spille stille musik og ligge med tæpper. Eller det kan være at sidde og slappe af med nogle bøger.

Eksempel

På en stue har der været gang i en leg med biler til formiddag. Da legen er ved at være slut rejser den voksne sig og siger "Nu skal vi rydde op, så bilerne skal op i kassen." De børn, der har været med i legen begynder at lægge bilerne i kassen og en dreng siger "op i kassen." Den voksne siger lidt efter "nu rydder vi op og så skal vi slappe af." Samtidig med at de rydder op sammen henter en anden voksen to store måtter til at lægge på gulvet. Den voksne slukker lyset og ruller gardinerne en smule ned. Hun tænder herefter for noget stille afslapningsmusik. Da de samtidig er færdige med at rydde op, siger den ene voksen "kom og læg jer. Nu slapper vi af." Hun lægger sig selv ude i siden af den ene måtte og gør plads til at børnene selv kan bestemme hvor de vil ligge eller sidde. En pige går hen og lægger sig med hovedet på hendes mave og en dreng sætter sig op af en væg. En anden dreng siger en voksens navn og tager sine strømper af. Den voksne ved, at han kan lide at blive trykket under tæerne og smiler til drengen, som sætter sig ned med

fødderne rettet mod den voksne. Hun trykker ham langsomt under tæerne. En pige går hen og sætter sig på en tom hylde væk fra måtterne. En voksen smiler til hende. En dreng på et år og to måneder sætter sig ned kortvarigt, hvorefter han rejser sig op og går lidt væk. En voksen smiler til ham, vinker ham over og hvisker "kom". Han går hen til hende og pludrer højt. Hun siger "shyyyy" og smiler. Han sætter sig ned og kigger på de andre børn. Da der er gået et halvt minut rejser han sig igen og går væk.

I eksemplet ser vi hvordan afslapningen giver de enkelte børn mulighed for at mærke en fordybelse og en ro, som for nogle kan være nem at håndtere og andre kan det være sværere. Nogle børn ligger stille på gulvet og lytter til musikken og andre børn vælger at sidde op og kigge lidt på de andre. De voksne tager hensyn til de børn, der gerne vil slappe af, men som har brug for at sidde lidt på afstand, som pigen, der sætter sig på hylden. Der tages hensyn til, at børnene er forskellige steder udviklingsmæssigt i forhold til deres alder, i at forstå hvad afslapningen giver. Drengen på et år og to måneder får lov til at gå til og fra, samtidig med at han oplever, hvordan de voksne inviterer ham med smil og et "kom". Samtidig med at de gør opmærksom på, at man skal være stille.

I roen og fordybelsen får hvert enkelt barn en oplevelse af at være sig selv sammen med andre. En mulighed for eftertænksomhed eller bare det at lytte til noget musik. Her er ingen leg at forholde sig til, men bare tid til at være og måske også mærke en træthed, der nærmer sig. Børnene får mulighed for at mærke efter i kroppen og dermed øges deres kropsbevidsthed.

I 0-2 års alderen sker der meget fysisk og motorisk og udviklingen sker som oftest i en bestemt rækkefølge. De fleste børn lærer at kravle før de kan gå, hvilket har indflydelse på barnets balance. Denne balancelære benytter barnet siden til f.eks. at kunne mestre en ske og en gaffel når det skal øve i at spise selv. Eller f.eks. at lære at sidde på en skammel og selv kravle op. Når først barnet har lært at mestre noget fysisk og motorisk, er overskuddet også større til at kunne lære noget nyt. Så kan barnet fortsætte til næste udviklingstrin. Det er vigtigt i disse udviklingstrin, at vi støtter børnene individuelt i deres eget tempo og behov. Det er vigtigt, at vi giver tid og plads til at barnet kan øve sig og gentage. Vi sørger for at skabe trygge rammer, så barnet kan fokusere på at lære at mestre.

Vi har i det daglige et stort fokus på krop, sanser og bevægelse igennem alle vores rutiner, som f.eks. borddækning, hente madvogn, at kravle op og ned af højstole og taburetter, oprydning, tøjskift, bleskift, at tisse på toilet og putning. Her er vi bevidste om, at understøtte det enkelte barns motoriske udvikling i det at øve selvhjulpethed. Det foregår både på stuen, i garderoben og på badeværelserne, hvor vi sørger for at skabe ro og tid til at børnene kan øve sig. Oftest har børnene brug for mange gentagelser og trygge, faste rammer, som giver overskud og plads til at turde prøve noget nyt. Der skal være plads til at de enkelte børn både kan opleve når tingene lykkes og plads til tryghed når noget er sværere at lære og man oplever lysten til at prøve igen og igen.

I de daglige aktiviteter ude og inde har vi fokus på både det grovmotoriske og det finmotoriske. I vores alrum er der god plads til at man kan bruge sin krop grovmotorisk i form af at kravle, rutsje, hoppe, tumle, løbe, hoppe på trampolin, kravle i ribbe, balancere, snurre rundt og gyng. Nogle gange laver vi motorikbaner blandt andet med bobles, hvor man har mulighed for at afprøve forskellige bevægelser, at øve sig og få trænet den vestibulære sans. Andre gange bruger vi rummet til sanglege og rytmik med trommer, rasleæg, risposer og tørklæder.

Vi har børn ude at lege året rundt og i alt slags vejr. Her har de mulighed for at lege med vand, sand, mudder, sne mm. På legepladsen har vi en lille høj, som vi bruger til at løbe op og ned ad og trille på. Vi har cykelbane, hvor man kan cykle, køre på motorcykel og løbecykel. Vi har gynger og rutsjebane og en stor sandkasse. Og bolde til at trille, kaste med eller sparke til.

På stuerne har vi fokus på barnets finmotorik. Her har vi aktiviteter, hvor vi sidder ved bordene og bl.a. laver puslespil, perlekæder, klipper, tegner, maler med pensler og fingre, modellervoks, kartoffelmel og leger med klodser og put-i-kasse.

Vi ved at for børnene kan det kræve tid og mange gentagelser at skulle indtage en sansemæssig oplevelse. Det er gennem sanserne, at børnene erfarer og forstår verden. I berøringen med forskellige materialer, ved syns- og lyd-indtryk skal barnet opleve at fordøje noget, der kan være uprøvet og nyt.

Det kan blandt andet være ved at lege med kartoffelmel og vand, fingermaling, planteprojekt, hvor barnet selv henter jord, planter et frø, vander, ser det spire, dufter og smager, male med gulerødder og kartofler, hvor man mærker og snakker om former, farver og dufte.

Eksempel

En pige, en dreng og en voksen er samlet i en aktivitet med kartoffelmel og vand. Det går ud på at skabe en masse, der kan ændre form og gå fra flydende til fast afhængig af hvordan man håndterer det og hvor lidt eller meget vand, der i. Den voksne hælder noget af massen ud på bordet til hver af børnene. Pigen smiler mens hun prikker i det med fingrene. Drengen sidder længe og kigger på massen, mens han ind imellem kigger på pigen og den voksne. Han vil ikke røre ved det. Pigen prøver at samle det op og det flyder ud mellem hendes hænder. Den voksne ved at han kan lide at lege med bolde og da hun har tilbudt flere gange at han kan være med, spørger hun ham om han vil have en bold. Han svarer "ja". Den voksne kommer mere kartoffelmel i og samler noget af massen til en bold. Idet han får bolden flyder den ud mellem hans hånd. Den voksne smiler til ham og siger "hov" og han svarer med et "hov." Hun spørger om hun skal lave en ny bold og putter mere kartoffelmel i. Denne gang er den mere fast og flyder ikke ud. Han smiler til den voksne og siger "bold." Den voksne laver nu flere bolde til ham. Nogle af dem flyder ud i hans hånd, og nogle gør ikke. På samme tid begynder pigen at sige "bold, bold." Den voksne spørger hende, om hun også vil have en bold, og pigen svarer "bold, bold." Hun griner når bolden flyder ud i hendes hånd og drengen begynder at grine med. Den voksne tager noget flydende masse op og hælder ud over pigens hånd. Hun rækker hånden frem og giver tegn til at hun vil have mere. Imens kigger drengen og smiler. Den voksne spørger drengen om han vil prøve og han rækker forsigtigt hånden frem. Den voksne tager en lille smule af massen og lader løbe ned på hans hånd. Han bryder ud i grin og kigger på den voksne. Hun spørger om han vil have mere og han siger "ja."

I aktiviteten viser den voksne begge børn, at der er plads til at være afvisende overfor at prøve noget nyt. Der er plads til at kigge nysgerrigt med når et andet barn leger med et materiale, som kan være uprøvet og at få lov til at se det an og være med i legen på egne præmisser og i eget tempo. Samtidig er den voksne klar til at være nysgerrig på hvad, der interesserer barnet og tænke i hvordan man kan inspirere og motivere et barn gennem at snakke om bolde til at prøve at gå ind i legen. Den voksne er samtidig bevidst om, at en sansemæssig oplevelse, som er uprøvet kan føles overskridende og sørger derfor for at indtænke et velkendt og sjovt element som en bold.

Gennem barnets fordøjelse af disse indtryk får det også en oplevelse af, at være til i verden med alt hvad den indeholder og også at skulle tage stilling til og forholde sig til, hvad man selv kan lide at lave. Det er gennem disse oplevelser, at barnet får udviklet sit syn på sig selv. Hvem er jeg og hvad kan jeg lide og ikke lide.

Natur, udeliv og science

Naturoplevelser i barndommen har både en følelsesmæssig, en kropslig, en social og en kognitiv dimension. Naturen er et rum, hvor børn kan eksperimentere og gøre sig de første erfaringer med naturvidenskabelige tænke- og analysemåder. Men naturen er også grundlag for arbejdet med bæredygtighed og samspillet mellem menneske, samfund og natur. (Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 44 - 45)

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn får konkrete erfaringer med naturen, som udvikler deres nysgerrighed og lyst til at udforske naturen, som giver børnene mulighed for at opleve menneskets forbundethed med naturen, og som giver børnene en begyndende forståelse for betydningen af en bæredygtig udvikling.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn aktivt observerer og undersøger naturfænomener i deres omverden, så børnene får erfaringer med at genkende og udtrykke sig om årsag, virkning og sammenhænge, herunder en begyndende matematisk opmærksomhed.

Hvordan understøtter vores pædagogiske læringsmiljø, at børnene gør sig erfaringer med natur, udeliv og science?

Natur, udeliv og science

Når vi som vuggestue er i naturen og arbejder pædagogisk med børnenes udeliv, er vi bevidste om at vi her kan have fokus på barnets mulighed for at eksperimentere, fordybe sig både alene og i et gruppefællesskab samtidig med at barnet kan få en kropslig og sanselig oplevelse. I naturen går vi på opdagelse i hvad de forskellige årstider byder på og dermed også de vejrsmæssige naturfænomener. Vi er ude i al slags vejr og børnene er med til både at være ude når solen skinner, når det regner eller sner og også når det blæser. Vi taler om vejret med børnene, og de oplever kropsligt, hvordan de er klædt på forskelligt afhængig af vind og vejr - om de skal have solcreme på eller regnjakke. På legepladsen har børnene mulighed for at bruge deres fantasi og selv være med til at kreere lege med de remedier, der er tilgængelige udenfor. Vi har to sandkasser med skovle, spande, gravko, sier og river. Børnene har mulighed for at køre på løbecycle, motorcykel og enkelte trehjulede. Med disse remedier lægger vi op til, at børnene selv kan være med til at skabe deres lege og udvikle deres fantasi ved f.eks. at tilføre nogle pinde, kastanjer eller blade de har fundet. Disse natur remedier kan tilføres lege, så man med en pind kan tanke benzin til en motorcykel, lave en gåstok eller blade og græs kan sammen med sand blive til en kage med pynt. Vi har fire legehuse fordelt på legepladsen, hvor børnene både laver mad eller f.eks. købmandsbutik. Her bliver der f.eks. solgt is og kager, som er lavet i sandkassen. Børnene får her mulighed for at indgå i forskellige rollelege sammen med de andre børn.

På legepladsen har børnene mulighed for at gå på opdagelse i naturen både alene, med andre børn og også med de voksne. Vi er altid nærværende og tilgængelige i det pædagogiske arbejde med børnene, men er også bevidste om at børn kan have brug for at trække sig og eventuelt alene fordybe sig i en blomst eller et insekt. I foråret og sommeren kigger vi nysgerrigt efter bænkebidere, fugle i træerne, snegle og andre dyr. Vi puster til mælkebøtter og plukker blomster. Vi oplever også børn, der har plukket blomster sammen med

deres forældre på vej til vuggestuen og så finder vi en vase og sætter dem i til stuen. Vi kigger på bladene, der springer ud, planter krydderurter, vander, fjerner ukrudt og taler om alt det, der bliver grønt. Hvert forår har vi besøg af børnenes bedsteforældre en eftermiddag, hvor hvert barn har en blomst med, som plantes i plantekasser eller krukker. De enkelte børn går op i det og vil efterfølgende gerne være med til at kigge til deres blomster og vande dem. I efteråret kigger vi på blade, kastanjer og kogler, der falder af træerne.

Eksempel

Det er efterår og en voksen sidder og taler med en pige, der leger i sandkassen. Den voksne kigger ned over legepladsen og ser, at der sidder en jævnaldrende dreng alene på en bænk. På et bord bag ham ligger der en masse visne blade. Den voksne kigger på pigen og siger "se, der sidder...". Hun spørger pigen om de skal gå hen og se hvad han laver. Til det svarer pigen "ja." De går sammen hen til drengen, som kigger op, idet den voksne siger "hej" og nævner hans navn. Den voksne spørger "må vi se hvad du ser på?" Drengen svarer "ja" og holder et blad op i luften. Pigen og den voksne sætter sig sammen med drengen. De kan se, at han finder de visne blade på græsplænen og den voksne tager et blad og giver til pigen og siger "se, der er også et blad til dig." Drengen kigger på pigen og den voksne og siger "blad." "Ja, blad" svarer den voksne. Pigen kigger på drengen og siger også "blad." Drengen tager sit blad og lægger i bunken på bordet, hvorefter han tager et nyt fra græsplænen og siger "se."

Den voksne er bevidst om, at der kan være en mulighed for, at drengen sidder for sig selv fordi han kan have et behov for at være alene og selv fordybe sig i og undersøge bladene. Hun har dog bemærket på størrelsen af bunken med blade, at han nok har siddet i et stykke tid. Derfor går hun hen til ham for at se om han har brug for kontakt og også vise sin nysgerrighed og interesse i hvad han laver. Da hun er med en pige, som han kender, vælger hun at invitere hende med. Med en forståelse for, at han muligvis ikke er interesseret i, at delagtiggøre andre i hans aktivitet, spørger hun interesseret ind til hvad han kigger på. Samtidig støtter den voksne op om drengens mulighed for at indgå i en relation med den jævnaldrende pige og den voksne selv. Der bliver dermed skabt en social relation og et fællesskab omkring det at være nysgerrig på de nedfaldne og visne blade på legepladsen.

Udover vores store legeplads har vi to mindre legepladser ud mod parkeringspladsen. Her har vi mulighed for at gå ud med en mindre gruppe af børn, hvis vi f.eks. gerne vil lave en planlagt aktivitet som kræver mere ro og fordybelse til en enkelt børnegruppe.

På legepladsen indgår børnene i leg på tværs af stuerne. Her har vi mulighed for at støtte børnene i at opbygge nye legerelationer ud fra børnenes alder og interesser. Børnene oplever i det daglige en stor trykthed i, at være på en fast stue med de samme børn og voksne, men på legepladsen ser de nye ansigter og kan her øve sig i, at tage kontakt til en de måske ikke kender så godt, men som ser ud til at have en sjov leg. I vores pædagogiske arbejde støtter vi børnene sprogligt i, at hjælpe med at skulle tage kontakt til de andre børn hvis det er uvant og i, at turde gå hen til en man ikke kender endnu og træde frem og f.eks. sige "hej" og invitere til leg eller spørge om man må være med. Vi får her sat en social dimension på legen i naturen.

I vores lokalområde har vi mange muligheder for at komme ud i naturen. Vi benytter os af gåture til Farum Sø. Her følger vi naturens gang, vandet og ænderne. Yderligere cykler vi med vores ladcykel til bl.a. Farum Skolelandbrug og området ved Stavsholt, hvor vi har mulighed for at se grise, får, høns, kaniner og heste. I maj og september afholder vi skovuger, hvor vi tager de ældste børn med i skoven. Vi kan f.eks. tage bussen til Bistrup Hegn eller cykle med vores ladcykler til skoven ved Farum Overdrev. Til skovuger har vi altid formiddagsmad og frokost med, så vi kan være der i længere tid og dermed give plads til større fordybelse. Vi kan vælge at have enkelte remedier med som f.eks. snor og papir. Dette for at have mulighed for f.eks., at lave fiskestænger. Eller at finde kul ved en bålplads og tegne med kullet på papir. Vi sørger for,

at have mulighed for at kunne bruge naturen og udelivet afhængig af børnenes interesser, lyst til leg og nysgerrighed på naturen og udelivet. Som oftest planlægger vi ikke specifikke aktiviteter på forhånd, men følger i stedet her børnenes spor og nysgerrighed på, hvad der fylder.

Science handler for os om, hvordan vi kan skabe pædagogiske læringsmiljøer i naturen med plads til at børnene kan være nysgerrige, undersøgende og udforskende. Vi ønsker sammen med børnene at skabe rum til at kunne have naturoplevelser, som fordøjes både gennem fællesskab og individuelt gennem sanserne. I udelivet og naturen kan børnene få åbnet op for en mere analyserende tilgang ved f.eks. at lege med vand og is samtidig. Eller ved at mærke blæsten og ved brug af små vindmøller og se hvilken effekt det har. Vi giver hermed børnene mulighed for at få dannet et grundlag for en matematisk tankegang, som vil udvikles op gennem barndommen. Når børnene i løbet af foråret er med til at plante blomster og krydderurter på legepladsen, får de senere mulighed for at følge naturens gang i, at der kommer blomster, blade og krydderurter, der dufter og kan spises. Hvorefter de i løbet af efteråret visner og går til. Hermed danner børnene et erfaringsgrundlag, som de senere vil kunne bruge i, at skulle udtrykke sig om planternes udvikling i forhold til årstid og vejrforhold. Det at kunne opfatte en sammenhæng mellem planter, jord, sol og vejr starter for børnene gennem en sanselig erfaring her ved brug af syn, duft og berøring, som senere kan udvikle sig til en mere matematisk forståelse af årsag, virkning og sammenhæng.

Science kan også omhandle vores digitale brug af remedier i naturen og i udelivet. Som når vi i de mørkere tider vil tage lygter med ud på legepladsen og se om vi kan lyse op og finde spændende ting i naturen. Eller når vi på tur tager billeder af insekter vi ser undervejs, hvorefter vi i vuggestuen printer billederne ud eller projicerer dem op på en væg. Det kan også være ved at trække sammenhænge mellem udeliv og indeliv. Vi kan i perioder arbejde med lys og skygge indenfor også ved brug af lygter og projektor. Hvorefter vi kan gå en tur udenfor og ved brug af solen kan få øje på børnenes egne skygger.

Kultur, æstetik og fællesskab

Kultur er en kunstnerisk, skabende kraft, der aktiverer børns sanser og følelser, ligesom det er kulturelle værdier, som børn tilegner sig i hverdagslivet. Gennem læringsmiljøer med fokus på kultur kan børn møde nye sider af sig selv, få mulighed for at udtrykke sig på mange forskellige måder og forstå deres omverden. (Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 46)

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn indgår i ligeværdige og forskellige former for fællesskaber, hvor de oplever egne og andres kulturelle baggrunde, normer, traditioner og værdier.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn får mange forskellige kulturelle oplevelser, både som tilskuere og aktive deltagere, som stimulerer børnenes engagement, fantasi, kreativitet og nysgerrighed, og at børnene får erfaringer med at anvende forskellige materialer, redskaber og medier.

Hvordan understøtter vores pædagogiske læringsmiljø, at børnene gør sig erfaringer med kultur, æstetik og fællesskab?

Kultur, æstetik og fællesskab

I den fysiske ramme i Nordvænget skal det æstetiske læringsmiljø være overskueligt, indbydende og det skal vække børns nysgerrighed og deres lyst til leg. Vi vil gerne give børnene en hverdag med æstetiske oplevelser, hvor de har mulighed for at føle og sans og har mulighed for at tage aktiv del i oplevelser, leg og kreativitet. Vi har indrettet legezoner og læringszoner, der indbyder til at undersøge og lege og hvor børnene kan få øje på hinanden og se hvordan de hver især bruger f.eks legetøj eller andre remedier. Det skal give mening for børnene hvad de kan og skal i det rum de træder ind i. F.eks. er det på stuerne, at de finder legetøj, bøger, spil og kreative sysler. På badeværelset finder de deres kurve med tøj, bleer, sutter og bamser, og i garderoben har de overtøj og det er her de gør sig klar til at gå på tur eller legepladsen. I vores proces med pædagogisk indretning, har vi stort fokus på at have nok legetøj tilgængeligt for børnene, men også at det er det rigtige legetøj. Vi sørger for at have legetøj og legezoner, der matcher alle børns interesser og kompetenceniveauer. Vi gennemgår børnegruppen med Howard Gardners 9 intelligenser, for derigennem at sikre at alle børns interesser tilgodeses, samt for at blive klogere på hvor vi kan udfordre dem legemæssigt.

Udsmykningen på væggene er en blanding af børnenes egne kreationer, billeder af alle børn på stuen og pynt der relaterer til traditioner eller årstider f.eks. sommer, jul eller fødselsdag. Vi bruger udsmykningen som hjælp til at skabe samtaler med børnene, der er med til at give dem forståelse for deres kultur, fællesskab og oplevelser.

Det kan også være, når et barn har fødselsdag og der er pyntet op med flag og balloner. Så får vi mulighed for at snakke om alder, gaver, om at alle har fødselsdag og en genkendelighed i hvordan vi fejrer hinanden. I disse samtaler mellem børn og voksne, kan vi hjælpe børnene med at få sat ord på de fælles oplevelser og dermed styrke deres oplevelse af, at være en del af et fællesskab.

Vores kultur er bygget op omkring fælles værdier og normer, som vi gerne vil give videre til børnene. Der skal være plads til alle, og uanset forskellige baggrunde, alder og udviklingstrin er vi alle en del af et fællesskab. Vores tydelige struktur og faste rammer for dagen er med til at understøtte, hvilken gruppe børnene hører til og igen inden for denne gruppe at opleve mindre fællesskaber med 2-3 andre børn. Ved at børnene hører til en fast stue og at de hver dag møder ind til den samme struktur, skaber vi en ramme, hvor de får frihed og tryk i fællesskabet, til at finde ud af "hvem er jeg". De skal ikke koncentrere sig om, hvor eller hvem de skal være sammen med, det er for så vidt muligt altid genkendeligt og trygt. Piktogramtavlen er med til at understøtte vores rammer og struktur og støtter børnene i at forholde sig til hvad der sker i løbet af dagen. De oplever hermed, at vi som voksne sætter en dagsorden og idet piktogrammerne er synlige gennem hele dagen, skaber det mulighed for, at børnene flere gange kan gå hen til dem og pege og italesætte med en voksen hvad der skal ske nu, eller hvad der er sket tidligere på dagen. Det giver dem mulighed for, at øve sig i at forstå sig selv i forhold til de andre børn og være nysgerrige på "hvem er jeg."

Kulturen bygger også på viden om, at vi er rollemodeller for hinanden, hvor voksne er rollemodeller for børnene og de større børn rollemodeller for de mindre. Personalet i Nordvænget er bevidste om, at atmosfæren blandt børn og voksne er med til at skabe gode læringsmiljøer. Den måde vi i vuggestuen er sammen på og taler til hinanden og til børnene på, er med til at give børnene en bevidsthed om at den gode tone, nysgerrighed og empatien for andre og oplevelser sammen giver et trygt og rart miljø at være i. Vi hører ofte børnene spørge ind til hinanden f.eks. "har du sovet godt?", "smager dine kartofler godt?" og vi oplever også at børnene prøver at trøste, enten ved at ae på hovedet eller ved at fortælle os voksne at barnet har brug for en sut. Når dette sker, er vi opmærksomme på at italesætte børnenes hensigter, så de oplever at deres gode hensigt bliver set og forstået og at interessen for de andre er med til at give følelsen af at være en del af et fællesskab.

For at understøtte fællesskabet og alle børns lige ret til at være en del af dette, har vi året rundt fokus på forskellige traditioner og kulturelle oplevelser. Vi fejrer jul, fastelavn, bedsteforældredag og fødselsdage og vi gør bl.a. brug af biografen og Galleriet i Kulturhuset, skolelandbruget, teater og udstillinger på f.eks. Bytorvet. Med disse traditioner og kulturelle oplevelser ønsker vi at give børnene mulighed for deltagelse i fællesskabet, og muligheden for at lære sig selv at kende og begynde at danne en følelse af hvem er jeg og hvad syntes jeg om det jeg oplever. Ved hvert år at holde fast i traditioner og oplevelser sikrer vi at alle får samme muligheder. Vi kan godt vælge at de mindste ikke er en del af f.eks. det at slå katten af tøndem, da de ikke forstår meningen eller fordi de sover - men så oplever de det næste år. Det er også kun de store vi tager med i biografen, til julegudstjeneste og på skovuge. Til gengæld gør vi det hvert år, så alle får oplevelsen. Igen er det for at vægte de små fællesskaber, hvor der er nærvær til at børnene kan komme til orde og udtrykke sig og for at give børnene oplevelser der hvor det giver mening for dem i deres udvikling.

Vi giver børnene mulighed for at være aktivt deltagende og udforskende i selv at skabe og være kreative. De får mulighed for at bruge forskellige materialer som maling, tusser, farveblyanter, lim, og sakse. De får mulighed for sanseoplevelser ved at mærke hvordan materialerne føles på kroppen og motorikken udfordres ved at skulle lære at håndtere materialerne. Børnene får også mulighed for at afprøve kreativiteten i forskellige rum - at male oppe ved bordet, stående hvor papiret hænger på en væg eller udenfor hvor vinden blæser og tager fat i papiret. Vi hænger ofte kreationerne op, så børnene er med til at sætte præg på stuerne og får følelsen af at det er deres rum.

Evalueringskultur

Dagtilbudslederen har ansvar for at sikre en løbende pædagogisk dokumentation af sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse. Dokumentationen anvendes i løbende evalueringer, som led i en evalueringskultur, der udvikler og kvalificerer det pædagogiske læringsmiljø. Mindst hvert andet år evalueres den pædagogiske læreplan med henblik på at udvikle arbejdet. Evalueringen offentliggøres. (Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 50-51)

Sådan beskriver Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, opgaven omkring evaluering i dagtilbud. Der bliver slået fast, at den pædagogiske dokumentation skal bruges til at udvikle og kvalificere det pædagogiske læringsmiljø for derigennem, at øge børns trivsel, læring, udvikling og dannelse. Den løbende evaluering er et redskab for de pædagogiske medarbejdere og indgår i en evalueringskultur. Dagtilbuddets læreplan skal evalueres hvert 2. år og skal beskrive sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børns trivsel, læring, udvikling og dannelse.

Evaluering, kriterier og komplekse sammenhænge

Evaluering er et redskab der kan bidrage til at vurdere, udvikle og kvalificere pædagogisk praksis. At evaluere eller at vurdere et pædagogisk læringsmiljø kræver dialoger om hvad der er god kvalitet i læringsmiljøet og hvordan det gode pædagogiske læringsmiljø har betydning for børnene. Dialoger om kvalitet af pædagogisk praksis er vigtige og medvirker til, at gøre kriterier for evalueringer tydelige. Kvalitet forstået som hvad børnene skal have med sig og hvordan læringsmiljøet skal tilrettelægges, så det understøtter bedst muligt Disse dialoger foregår blandt de pædagogiske medarbejdere og involverer dagtilbuddets forældrebestyrelse. De pædagogiske medarbejdere tilrettelægger det pædagogiske læringsmiljø efter de antagelser de har om, på hvilke måder læringsmiljøet bidrager til børns trivsel, læring, udvikling og dannelse.

Dialoger om pædagogisk praksis skaber mulighed for refleksion og læring om egen praksis og mulighed for at justere denne. De pædagogiske medarbejdere vil opleve sådanne dialoger som meningsfulde måder at anvende evalueringer på.

Pædagogiske medarbejdere skal træffe mange vurderinger, beslutninger og handlinger i løbet af en dag. Mange handlinger sker hurtigt og baserer sig på de pædagogiske medarbejders professionelle dømmekraft; en erfaringsbaseret fornemmelse for hvad der sker og hvad der er vigtigst. I situationen kan der altid handles anderledes og refleksion over praksis er derfor central. I nuet er der sjældent tid og rum for refleksion, drøftelser og refleksion må ske efterfølgende og skal dokumenteres, fx noteres, for at kunne indgå i en senere systematisk evaluering og kunne give støtte til forandringer af handlinger og praksis. Pædagogisk praksis udfolder sig i komplekse processer, hvor både børn og voksne har intentioner med de handlinger og interaktioner der finder sted. I pædagogisk praksis er der ikke entydighed mellem indsats og resultat; konteksten og de konkrete menneskers handlinger og beslutninger har betydning for hvad der sker i samspillet. Evalueringer af pædagogisk praksis skal kunne rumme denne kompleksitet. Når man

evaluerer, sætter man særligt lys på en del af det pædagogiske læringsmiljø, velvidende at man ikke kan indfange alt det, børn oplever over hele dagen. De pædagogiske medarbejdere udvælger altså et særligt fokus for evalueringen af det pædagogiske læringsmiljø. Dette fokus beskrives i det didaktiske redskab, PEF, planlægning og evaluering i Furesø, se mere på nedenfor.

Evaluering; kultur, kompetence og kapacitet

Den styrkede pædagogiske læreplan fremhæver, at dagtilbudslederen er ansvarlig for at etablere en evalueringskultur i dagtilbuddet. En evalueringskultur forstås vi som en sammenhængende tilgang til evaluering og praksis, hvor evalueringer bidrager til udvikling af kvaliteten af den professionelle praksis. En evalueringskultur kræver at dagtilbuddet har udviklet evalueringskapaciteter.

Evalueringskapaciteter forstået som, at arbejde reflektivt med egen evalueringspraksis med henblik på, at blive bedre til at evaluere, til at anvende og omsætte evalueringer til et løft den pædagogiske kvalitet. Struktur og organisering af de pædagogiske medarbejders arbejde med didaktik; med planlægning, dokumentation og evaluering af pædagogisk praksis samt parathed og kompetence til sammen at reflektere over hinandens praksis og til at ændre denne, styrker en evalueringskultur. For at understøtte dagtilbuddenes arbejde med at opbygge en evalueringskultur anvender Furesø Kommune nogle fælles redskaber.

Fælles redskaber i Furesø Kommune

Furesø Kommunes dagtilbud anvender PEF som didaktisk redskab. Her planlægger, analyserer, udvikler, dokumenterer og evaluerer de pædagogiske medarbejdere igangværende pædagogiske forløb, rutinesituationer samt børnekulturen. PEF understøtter den løbende systematiske evaluering. Dokumentation der indgår i evalueringer, kan antage mange former: Interviews af børn, læringsfortællinger, fotos, børns tegninger, video, observationer, udstillinger, relations skemaer; barn-barn eller barn-voksen, logbøger eller skemaer til registrering.

Furesø Kommune understøtter arbejdet med den styrkede pædagogiske læreplan med Læringslaboratorier. I læringslaboratorierne mødes dagtilbudsledere og faglige fyrtårne som sammen udvikler, sparrer og henter ny inspiration og viden til det fortsatte arbejde med den pædagogiske læreplan. På læringslaboratorier sker videndeling, indhentning af ny viden og inspiration, planlægning af nye prøvehandlinger. Læringslaboratorierne veksler mellem debatter, sparring, reflektive teams og faglige input mv.

Til pædagogisk tilsyn er Furesø Kommune inspireret af KIDS, et redskab til Kvalitetsudvikling I Dagtilbud, KIDS ligger tæt op af det pædagogiske grundlag og de 12 mål der vedrører de 6 læreplanstemaer. KIDS anvendes af dagtilbud til inspiration til udvikling af kvaliteten af deres pædagogiske praksis. I de systematiske evalueringer kan dagtilbud med fordel hente inspiration i KIDS og i anbefalinger fra tilsyn.

Hverdagsevaluering, løbende systematisk evaluering og evaluering hvert 2. år

I Den styrkede læreplan er det beskrevet hvordan dagtilbud løbende skal evaluere på hvilke måder læringsmiljøet understøtter børns trivsel, læring, udvikling og dannelse samt at dagtilbuddets læreplan skal evalueres hvert 2. år.

Disse 3 niveauer søger vi koblet sammen, således at hverdagsevalueringer giver input til den løbende systematiske evaluering, der har PEF som omdrejningspunkt og endelig den evaluering af dagtilbuddets pædagogiske læreplan der finder sted hvert 2. år.

Tre niveauer af evalueringer, der bidrager og kvalificerer hinanden, indgår i arbejdet med læreplanen.

Hverdagsevalueringer

Hverdagsevalueringer er de uformelle og spontane refleksioner om evaluering som de pædagogiske medarbejdere gør sig, når de holder pause, har sovetime eller er på vej hjem fra arbejde. Disse evalueringer rummer vigtige observationer og refleksioner og kan bidrage til de løbende systematiske evalueringer af pædagogiske forløb og af det pædagogiske læringsmiljø. For at fastholde hverdagsevalueringerne gør de pædagogiske medarbejdere noter ud fra spørgsmål på trykte post-its:

- Hvad forløb godt?
- Hvad blev jeg opmærksom på?
- Hvilke intentioner havde børn/voksne?
- Hvad fik børn/voksne ud af forløbet?

Løbende og systematiske evalueringer

Noter fra hverdagsevalueringer indgår i de løbende og systematiske evalueringer som PEF understøtter. Rammer og struktur for de systematiske evalueringer skaber dagtilbudslederen lokalt. De systematiske evalueringer finder sted på møder hvor relevante pædagogiske medarbejdere deltager. PEF er rammen for indsamling af data og pædagogisk dokumentation og kobler hverdagsevalueringer med løbende systematiske evalueringer.

PEF rummer en spørgeguide der understøtter analysen af praksis:

- Børns udbytte ifht. beskrevne mål og det pædagogiske grundlag
- Børns oplevelser og børns perspektiv
- Hvad viser forløbet om vores refleksioner om valg af indsatser?
- Hvad viser evalueringen af nyt, overraskende og spændende?
- Hvad har vi voksne lært?
- Hvad vil vi vide mere om?
- Hvad tager vi med til næste forløb?

Dagtilbudslederen understøtter at den systematiske evaluering anvender dialogmetoder der bringer flere perspektiver frem og som fremmer udvikling af nye forståelser og ideer.

I processen med løbende og systematiske evalueringer kan dagtilbud arbejde med flere lyttepositioner. Udpegede pædagogiske medarbejdere holder særligt øje for:

- Børneperspektiv i forløbene
- Guldkorn der rummer vigtig viden og læring
- Det der er vigtigt at formidle og dele viden omkring
- Hvilke begrænsninger eller udgrænsninger børnene møder i forløbet

De opmærksomheder som medarbejderne fra forskellige lyttepositioner får, indgår i dialogerne.

Evaluering af læreplanen hvert 2. år

Dagtilbudsloven fremhæver: at lederen af dagtilbuddet er ansvarlig for at sikre en løbende pædagogisk dokumentation af sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse. Den pædagogiske dokumentation skal indgå i evalueringen af den pædagogiske læreplan hvert 2. år.

PEF samt anden pædagogisk dokumentation udgør det materiale som evalueringen foretages ud fra. Anbefalinger fra tilsynsrapporter medtænkes i evalueringen.

Processen for evalueringen er at dagtilbudsleder og medarbejdere, faglige fyrtårne laver oplæg til evalueringen og opfølgningen på arbejdet med den pædagogiske læreplan. Derefter inddrages den samlede medarbejdergruppe der kommer med input og siden skal forældrebestyrelsen inddrages i en drøftelse og har mulighed for at komme med input og forslag. Dagtilbudsleder har det endelige ansvar for den pædagogiske læreplan.

Evalueringen hvert 2. år tager form af en metaevaluering. En sammenfatning og en analyse af evalueringer fra PEF som er udarbejdet i perioden samt evt. anden pædagogisk dokumentation.

Fra disse PEF hentes informationer fra rubrikkerne:

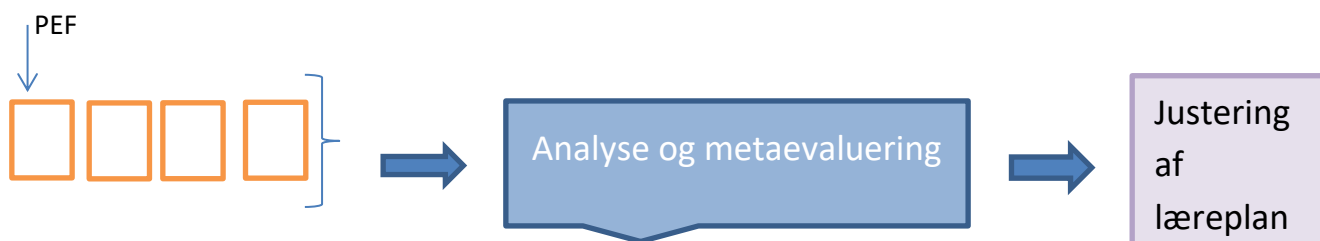
- Refleksion 1
- Børns oplevelser og børns perspektiv
- Refleksion 2
- Hvad tager vi med os

Der kigges på temaer der går på tværs: sammenhænge, tegn og mønstre eller noget der ikke er medtaget.

Vigtige spørgsmål er:

- Hvilken ny læring, erkendelse er gjort, hvor er der noget dagtilbuddet skal arbejde videre med
- Får I realiseret det pædagogiske grundlag tilstrækkeligt?
- Er jeres mål gode at evaluere på, er der forskel på mål for børn i vuggestue og børnehave?
- Har I fundet gode måder at få øje for børnenes perspektiver på?
- Er der et pædagogisk tema I har brug for at indhente mere viden omkring?
- Hvor er der noget i jeres pædagogiske læreplan I vil justere, fx korte retningsgivende refleksioner eller eksempler der bedre beskriver den pædagogiske praksis I tilbyder børnene

Oversigt over evalueringen hvert 2. år:

Hvordan vil vi sikre at hverdagevalueringer tilfører vigtig viden til de løbende og systematiske evalueringer, af sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og så børnenes udbytte?

Hvordan udvikler vi evalueringskapaciteter, hvor har vi særligt behov? Og hvordan skaber vi en evalueringskultur, som udvikler og kvalificerer vores pædagogiske læringsmiljø?

Her kan I kort beskrive jeres arbejde med at etablere en evalueringskultur som en del af det daglige pædagogiske arbejde. I kan fx beskrive, hvordan I arbejder systematisk med evaluering, om I arbejder med særlige metoder, om I arbejder eksperimenterende eller undersøgende med et særligt fokus, samt hvordan, hvor ofte og i hvilke fora I drøfter og reflekterer over jeres pædagogiske praksis mv. I kan også beskrive hvilket fokus I har lagt i jeres arbejde med at udvide jeres evalueringskapacitet og hvordan I arbejder med det?

Evalueringskultur i Nordvænget

I hverdagen sparrer, vejleder og evaluerer vi med hinanden for at få belyst og løst de daglige udfordringer. Vores daglige sparring foregår på stuemøder, fællesmøder og pædagogmøder. Her kan vi vende de udfordringer og justeringer vi har brug for at tage op i det daglige, f.eks i forhold til indretning, børnegrupper, forældresamarbejde og læringsmiljøer. Vi dokumenterer det ikke nødvendigvis gennem PEF, men det handler om at vi får lavet aftaler mellem personalet for at få løst nogle opgaver. Disse evalueringer sikrer, at vi hele tiden tager udgangspunkt i den pågældende børnegruppe og dennes behov og justerer alt efter, hvad der er relevant for trivsel, udvikling, læring og dannelse. Det er også disse evalueringer og justeringer der sikrer, at vi rent praktisk får en bedre sammenhæng i huset og har klare aftaler i personalegruppen. Denne sammenhæng og klare aftaler gør, at vi som personale har den samme forståelse for vores fælles struktur og rammesætning på alle stuer og i hele huset. Det støtter os i vores daglige fælles sparring og evaluering på tværs af stuer.

Når vi evaluerer vores pædagogiske læringsmiljø, er det som regel med udgangspunkt i hverdagslivsfortællinger. Disse giver indblik i, hvad der fylder i børnegruppen og læringsmiljøet. Ofte har vores processer handlet om stemninger og atmosfære. Gennem dokumentation af pædagogikken får vi øje på områder som vi gerne vil have større/udvidet fokus på, for at sikre at alle børn trives, udvikler sig, lærer og dannes. Der bliver prioriteret at vi på personalemøder sætter tid af til at tale om hvad der rør sig og hvad der er relevant at have større fokus på. Det er altid en proces alle medarbejdere er med i, således at alle får mulighed for at få ejerskab og være deltagende. Vores erfaring siger, at det er vigtigt at alle fastansatte tager del i evalueringsprocesserne for at føle et medansvar og giver mulighed for at alle engagerer sig i de pædagogiske processer. Til hver proces har vi lavet et evalueringsspørgsmål, som vi bruger som fokus for processen. Evalueringsspørgsmålet er det vi er nysgerrige på og det som vi gerne vil undersøge. For at kunne dokumentere benytter vi os af billeder, videoklip, at alle ansatte skriftligt noterer deres refleksioner undervejs i processerne. For hver proces kan det variere i forhold til hvad der giver mening og hvad der er relevant. Vi arbejder eksperimenterende og undersøgende i vores processer hvor vi inddrager og afprøver teori og pædagogiske tiltag og strukturer for at udvikle nye og bedre læringsmiljøer. Evalueringskulturen er dynamisk og evalueringsprocesserne varierer i forhold til hvilke læringsmiljøer, rollefordeling, børnegrupper, strukturer og rammer vi taler ind i. For hver gang får vi nogle erfaringer og vi lærer af tidligere evalueringsprocesser og kan bruge disse hvis det er relevant for næste proces. Selve evalueringsprocesserne skal også være dynamiske og justerbare, så der er plads til ændringer undervejs.

Hvordan evaluerer vi arbejdet med den pædagogiske læreplan, som skal foretages mindst hvert andet år?

Her kan I fx kort beskrive, hvilke tanker I gør jer for arbejdet med en metaevaluering og hvordan I vil involvere forældrebestyrelsen..

Vi har som samlet personalegruppe evalueret på læreplanen. Vi har til et personalemøde alle haft til opgave at gennemlæse læreplanen. Alle har skulle forholde sig til om den beskriver den pædagogiske tilgang, gør vi det vi skriver vi gør og er der noget der skal rettes til eller uddybes. Her ud over ville vi gerne i vores evaluering have et større fokus på dannelsesbegrebet. Alle havde medbragt en hverdagslivsfortælling der kan belyse et dannesperspektiv og som samtidig kan være med til at forny/opdatere læreplanen.

Herefter har vi samlet alt materiale og udfyldt evalueringsskemaet, samt rettet til i læreplanen.

Vi forventer at vi igen om 1,5 år kigger på, hvilke PEF vi har lavet og sammenholder med vores læreplan, for at kunne se om vi arbejder målrettet inden for de pædagogiske rammer.

Input fra bestyrelse:

Bestyrelsen udtaler at læreplanen virker gennemarbejdet, den er genkendelig i forhold til hvad de oplever i hverdagen og skrevet forståeligt. Den er sammenhængende og eksemplerne giver mening. F.eks. har vi gennem det sidste 1,5 år arbejdet med voksenpositionering og bestyrelsen kan se at det udspiller sig i det daglige og at det lykkes. De kan fornemme roen og overblikket og at der er tid til det enkelte barn. De kan fornemme vores struktur og den plads til fleksibilitet, det giver.

Vi havde en god dialog omkring dannelse, demokrati og medbestemmelse. Bestyrelsen nævnte at det godt kunne læses, at selv om der er medbestemmelse betyder det ikke at børnene altid får lov at vælge. Vi taler om, hvordan vi altid lytter til og prøver at forstå det enkelte barn.

Bestyrelsen udtrykker behov for mere tid til dialog i forhold til hvordan hverdagen er gået. Vi taler om hvordan det er muligt at få dialogen, hvis ikke vi lige er til stede. F.eks. er det muligt at skrive eller ringe til os, for at videregive informationer hjemmefra, men også for at høre hvordan det generelt går, uden at der behøver være nogle udfordringer.

Vi har en dialog omkring legezoner og vi beskriver hvordan vi bruger de 9 intelligenser af Howard Gardner. Hvordan dette sikrer, at alle børns interesser og udviklingszoner er tilgodeset.

Bestyrelsen giver forslag til at kigge på nye anbefalinger om fysisk aktivitet og materiale fra Børns Vilkår om omsorgsbegrebet.

Links:

Furesø Kommunes Børne- og Ungepolitik: [Børne- og ungepolitik](#)

Fortsat fremgang for Furesø, Byrådet mål for 2019 – 2020: [Fortsat fremgang](#) Vision 2030: [Vision 2030](#)

Fælles læringssyn 0 – 18 år: [Det fælles læringssyn](#)

Oplæg om dannelseperspektiv til dannelsesrejsen, under udarbejdelse

Styrket pædagogisk læreplan, rammer og indhold, EMU [EMU: Den styrkede pædagogiske læreplan](#)

FN's børnekonvention: [Unicef, børnekonventionen](#)

Dagtilbudsloven: [Dagtilbudsloven](#)